VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiliitoissa

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2015:1

Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry | Aija Saari

Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiliitoissa

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2015:1

Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry | Aija Saari

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuriministeriö/
Undervisnings- och kulturministeriet
Valtion liikuntaneuvosto/Statens idrottsråd
PL/PB 29
00023 Valtioneuvosto/Statsrådet
www.liikuntaneuvosto.fi

Ulkoasu ja taitto: Pirjo Uusitalo-Aura
Kuva: Maiju Torvinen
Paino: Esaprint Oy

978-952-263-311-8 (painettu)
978-952-263-331-6 (PDF)
ISSN-L 2242-4563
ISSN 2242-4571 (verkkojulkaisu)

Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:1

Valtion liikuntaneuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntalaissa määritelty asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on käsitellä liikunnan ja liikuntapolitiikan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita. Liikuntaneuvosto seuraa liikunnan kehitystä, antaa lausuntoja liikuntamäärärahoista ja arvioi valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella.

Valtion liikuntaneuvoston alkusanat

Valtion liikuntaneuvoston lakisääteisenä tehtävänä on arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella. Arviointi toteutetaan suhteessa liikuntapolitiikalle asetettuihin tavoitteisiin. Liikunnan yhdenvertainen saavutettavuus ja liikunnallisen elämäntavan juurruttaminen kansakuntaan ovat keskeisiä päämääriä, joita tavoitellaan. Arvioinnin toteuttaminen edellyttää laaja-alaista tietopohjaa siitä, miten liikuntajärjestelmän toiminta kehittyy yhdenvertaisuusnäkökulmat huomioiden. Vielä olennaisempaa pitkässä juoksussa on tuottaa kattavia aikasarjoja siitä, miten eri väestö- ja ikäryhmät kokevat mahdollisuutensa liikkua ja osallistua.

Yhdenvertaisen liikunnan keskeinen onnistumisen mittari on liikkumis- ja toimimisesteisten näkökulman huomioiminen kuntien ja liikuntajärjestöjen toiminnassa. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista velvoittaa toimimaan siten, että liikkumis- ja toimimisesteisillä henkilöillä on mahdollisuus valita yleisen kaikille suunnatun harrastustoiminnan ja erityisten vammaisille henkilöille kehitettyjen lajien ja urheilun välillä. Suomessakin erityisliikunnan ja vammaisurheilun piirissä on käytetty kuvausta ”yhdessä ja erikseen”, jolla halutaan korostaa valintojen mahdollisuutta ja myös sitä, että vammaisurheilu pyrkii yhteistyöhön muun urheiluliikkeen kanssa.

Vammaisurheilun ja osin myös muun erityisliikunnan yhteistyö lajiliittojen ja muiden liikuntaorganisaatioiden kanssa (integraatio ja inkluusio) on ollut ajankohtainen Suomessa jo hieman toistakymmentä vuotta. Silti tietopohja siitä, missä asian edistymisen suhteen mennään, on suhteellisen ohut. Yleisesti ottaen Suomea pidetään erityisliikunnan mallimaana. Diagnoosiin tai vertaisuuteen perustuvien palvelujen tarjonta on Suomessa suhteellisen hyvällä mallilla. Tavallisen ja ”normaalin” liikunnan ja urheilun tarjonnan avautuminen vammaisten ja liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden ulottuville sen sijaan etenee hitaammin.

Nyt julkaistava, liikuntatieteiden tohtori Aija Saaren, toteuttama raportti tarkastelee lajiliittojen itsensä kertomana, kuinka hyvin ne ovat onnistuneet vammaisurheilulajien toteutuksessa ja erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden mukaan ottamisessa lajiliiton toimintaan. Erityisryhmillä tarkoitetaan vammaisia ja pitkäaikaissairaita (liikkumis- ja toimimisesteisiä) henkilöitä.

Raportti osoittaa, että kysymys vammaisten liikunnanharrastajien tai urheilijoiden integroitumisesta yleisiin liikunta-organisaatioihin on monisyinen, eikä mitään yksinkertaisia tai kaikkeen soveltuvia ratkaisuja ole olemassa. Lajiliitot ovat toiminnan kehittämisen suhteen hyvin erilaisessa tilanteessa. Noin kolmasosa lajiliitoista ei liikuta erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä lainkaan. Sen sijaan noin kahdessakymmenessä lajiliitossa prosessit ovat edenneet pidemmälle. Raportti kuvaa hyvin viime vuosien kehitystä, jonka myötä osa vammaisista liikunnan harrastajista on voinut siirtyä lajiliittojen ja niiden seurojen jäsenyyteen. Lajiliittojen tärkein kehittämiskohde on jäsenseurojen tukeminen erityisliikunnassa ja vammaisurheilussa.

Käsillä oleva raportti käyttää täsmällisesti ja selkeästi käsitteitä, jotka eivät ole suurelle yleisölle tai edes monille liikunta-alan ammattilaisille hyvin omaksuttuja tai tuttuja. Raportti syventää ymmärrystä vammais- ja erityisliikunnan valinnoista ja antaa myös lajiliitoille kuvaa siitä, kuinka olisi järkevä toimia, jos halutaan organisoida kattavasti kunkin lajin harrastustoimintaa. Kysymys on myös vammaisliikuntajärjestöjen strategisista valinnoista.

Keskeinen raportissa esille nouseva kehittämistarve on integraatio- ja inkluusiokehityksen systemaattinen seuranta. On selvää, että asian kuntoon saattaminen edellyttää monentasoisia toimenpiteitä, kuten lajiliittojen keräämää tietoa jäsenseurojensa toiminnasta ja lisenssientietojen analysointia erityisliikunta- ja vammaisurheilijanäkökulmasta. Olennaista on, että tietopohja karttuu jatkossa yhteisesti sovitulle tekniselle alustalle.

Valtion liikuntaneuvosto arvioi erityis- ja vammaisurheilun toteutumista niiden tavoitteiden suunnassa, jotka valtio avustamalleen toiminnalle asettaa. Näin ollen on myös olennaista, että valtionavustuksia jaettaessa tätä osa-aluetta koskevat tavoitteet on konkreettisesti kuvattu ja avustukset kohdennetaan tavoitteet huomioiden.

Valtion liikuntapoliittisiin toimenpiteisiin erityisliikunta ja vammaisurheilu asemoituvat monen tulokulman kautta. Jotta toiminta olisi vaikuttavaa, näkökulman tulisi olla esillä paitsi valtakunnallisten liikuntajärjestöjen toiminnassa, myös kuntien ohjauspolitiikassa, erillistoimenpiteinä sekä erityisesti esteettömyysnäkökulmien huomioimisena liikuntapaikkarakentamisessa.

Integraation edistäminen on aikaa vievä prosessi. Samaa voidaan sanoa arvioinnista. Onnistuessaan molemmat palvelevat laaja-alaisesti suomalaista liikuntakulttuuria. Valtion liikuntaneuvosto kiittää Aija Saarta määrätietoisesta otteesta raportin aikaansaamiseksi. Liikuntaneuvosto toivoo julkaisun herättävän lisää keskustelua ja ajatuksia yhteistyön kehittämiseksi.

Leena Harkimo
Puheenjohtaja,
valtion liikuntaneuvosto

Minna Paajanen
Pääsihteeri,
valtion liikuntaneuvosto

Sisällys

Valtion liikuntaneuvoston alkusanat 5
Sisällys 7

1
Yhteenveto ja suositukset 10

2
Johdanto 14
2.1 Valtion liikuntaneuvosto ja tiedolla ohjaaminen 15

3
Miten muualla? 18
3.1 Kansainväliset vammaisurheiluliikkeet antavat mallin 18
3.2 Norja ja Hollanti integraation edelläkävijöinä 19
3.3 Suomalainen malli 20

4
Miten selvitys toteutettiin? 26
4.1 Integraation prosessit tähtäävät inkluusioon 26
4.2 Kaksi kyselyä, suunnitelma ja palaute 27

5
Erityisliikunnan ja vammaisurheilun tila lajiliitoissa 30
5.1 Yleistiedot 30
5.2 Määrämittarit 33
5.3 Laatumittarit 35
5.4 Kolmivuotiskauden arviointia 37
5.5 Lähivuosien haasteet 38
5.6 Lopuksi 39

6
Lajiliittojen tulosperusteinen arviointi 42
6.1 Arviointi kahtena ryhmänä 42
6.2 Kolme arvioitavaa osa-aluetta 43
6.3 Tulokset 45
6.4 Toimiiko tämä? 46

LÄHTEET 49
LIITTEET 49

1 Yhteenveto ja suositukset

1 Yhteenveto ja suositukset

Tässä raportissa hahmotellaan erityisliikunnan ja vammaisurheilun tilaa valtakunnallisissa lajiliitoissa sekä esitellään suunnitelma lajiliittojen systemaattiselle seurannalle opetus- ja kulttuuriministeriön tulosperusteisen arvioinnin tueksi. Lajiliittojen toimintaa pyrittiin peilaamaan (osittain kuvitteelliseen) tilanteeseen, jossa lajiliitto vastaa kokonaisuudessaan lajinsa vammaiskilpaurheilumuodoista, liikkumis- ja toimimisesteisten aikuisten terveyttä edistävästä liikunnasta ja erityistä tukea tarvitsevien lasten liikunnasta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaikki lajiliitot huomioiden Suomesta löytyy vähintään 38 lajiliittoa[1], joiden toiminnassa on mukana erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä. Vammaisurheilun konkareiden lisäksi mainitussa luvussa ovat mukana myös sellaiset lajiliitot, jotka vasta käynnistävät toimintaa, toteuttavat esimerkiksi Special Olympics -toimintaa tai joissa pääpaino on muussa kuin kilpaurheilussa (esimerkiksi kiipeily, urheilusukellus).

Lajiliitot ovat hyvin erilaisissa vaiheissa. Noin kolmasosa ei liikuta erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä lainkaan. Toisessa päässä ovat ne prosessissa pisimmälle edenneet noin 20 lajiliittoa, jotka keskittyvät joko vammaiskilpaurheiluun ja/tai ovat soveltaneet palvelujaan erilaisille erityisryhmille. Väliin jäävä runsas kolmasosa on käynnistänyt erilaisia erityisryhmille suunnattuja palveluja, mutta toiminta on vielä pientä tai kohdistuu johonkin rajattuun ryhmään. Prosessissa pisimmälle edenneissä lajiliitoissa erityisryhmät ja vammaisurheilu ovat osa lajiliittojen perustyötä jopa siinä määrin, että arviointimittarien soveltuvuutta joudutaan ehkä tulevaisuudessa arvioimaan uudelleen. Tällaisia ovat esimerkiksi Suomen Judoliitto, Suomen Ratsastajainliitto ja Suomen Uimaliitto.

Arviointisuunnitelma sisältää kolme mittaria, joista ensimmäinen kuvaa määriä ja kaksi seuraavaa toiminnan laatua. Erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden ja toimintaa järjestävien seurojen määrätiedot (mittari 1) ehdotetaan kerättävän vuosittain. Osallisuuden ja erityisryhmiin kuuluville henkilöille kohdennettujen palveluiden toteutumista (mittari 2) sekä vammaisurheilulajien integroitumista lajiliiton toimintaan (mittari 3) voidaan arvioida lajiliittojen tekemänä itsearviointina. Kolmas mittari soveltuu vain sellaisten lajiliittojen arviointiin, jotka järjestävät kilpailemiseen tähtäävää vammaisurheilun lajitoimintaa. Arviointitapa suosii niitä lajiliittoja, joissa matalan kynnyksen toiminta ja vammaishuippu-urheilu kulkevat käsi kädessä.

1 Selvityksen piirissä eivät olleet kaikki lajiliitot, koska osa lajiliitoista ei vastannut kyselyyn.

Suurimmiksi arvioinnin ongelmiksi osoittautuivat lajiliittojen suuret erot integraation prosessin suhteen sekä yhteismitallisten osallistuja- ja seuratietojen puuttuminen. Määrätietojen puutteista johtuen määriä (mittari 1) ei ole huomioitu alustavissa tuloksissa.

Lajiliittojen tärkein kehittämiskohde on jäsenseurojen tukeminen erityisliikunnassa ja vammaisurheilussa. Vammaisten henkilöiden osallisuutta ja mahdollisuuksia olla mukana lajiliiton toiminnassa voi parantaa esimerkiksi kehittämällä verkkopalvelun saavutettavuutta, keräämällä palautetta liikkumis- ja toimimisesteisiltä henkilöiltä itseltään ja rekrytoimalla heitä tai vammaisurheilun edustajia hallitukseen, luottamuselimiin ja erilaisiin toimijarooleihin. Jokaisessa lajiliitossa tulee olla erityisliikunnasta tai vammaisurheilusta vastaava työryhmä ja nimetty vastuuhenkilö. Paralympialajeissa luokittelujärjestelmien kuntoon saattaminen tukee myös uusien vammaisurheilijoiden rekrytointia.

Integraation ja inkluusion eteneminen edellyttää, että valtion liikuntaneuvosto luo koko liikuntakulttuuria (kansalaistoiminta, julkishallinto) koskevan tiekartan, joka sisältää liikunnan työnjakoa, tukitoimia ja ohjaus- ja seurantavastuita koskevan suunnitelman.

Liikunnan kansalaistoiminnan integraatio- ja inkluusiokehityksen systemaattinen seuranta edellyttää, että lajiliitot keräävät vuosittaisten seurakyselyjensä yhteydessä määrätietoja seurojensa erityisryhmä- ja vammaisurheilutoiminnasta (mittari 1), valtion liikuntaneuvosto toteuttaa laadullisten mittareiden (mittarit 2 ja 3) osalta lajiliittojen toiminnan arvioinnin 2–3 vuoden välein, ja vammaiskilpaurheilua järjestävät lajiliitot kokoavat lisenssitietojen yhteydessä tiedot urheilijan vammaisurheiluluokasta tai -lajista. Lisäksi on suositeltavaa, että lajiliitoista kertyvästä arviointitiedosta luodaan yhteinen tietokanta/pohja, joka sisältää myös vammaisurheilua ja erityisliikuntaa koskevat seurantatiedot.

Tässä raportissa kuvattujen mittareiden 1–3 tuottamaa tietoa tulee täydentää kaikki vammaiskilpaurheilulajit kattavalla arvokisamenestyksen seurannalla.

Helsingissä 17.1.2015

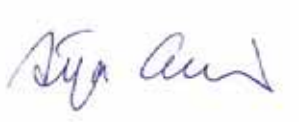

Aija Saari
tutkimuspäällikkö
Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry

2 Johdanto

2 Johdanto

Vammaisurheilu sai Suomessa alkunsa kuurojen urheiluseuroista jo 1800-luvun lopulla ja muiden vammaryhmien osalta pääosin vasta toisen maailmansodan jälkeen. Sotainvalidien kuntoutuksesta käynnistyneet vammaisurheiluliikkeet asemoituivat omiin diagnoosipohjaisiin järjestöihinsä. Aluksi vammaisurheilun ja lajiliittojen välisestä yhteistyöstä puhuttiin integraationa ja 2000-luvulla sen rinnalla myös inkluusiona ja kaikille avoimena liikuntana. Valtionhallinnossa ryhdyttiin puhumaan erityisliikunnan integraatiokehityksestä, jota ”pyritään ohjaamaan ja vahvistamaan seurannan ja arvioinnin avulla” (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 18).

YK:n yleiskokous hyväksyi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (englanniksi Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD) ja sen valinnaisen pöytäkirjan 13.12.2006. Suomi on allekirjoittanut sopimuksen[2]. Sopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysmääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Artikla 30.5 käsittelee vammaisten henkilöiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan sekä urheiluun. Sopimus velvoittaa toimimaan siten, että liikkumis- ja toimimisesteisillä henkilöillä on mahdollisuus valita yleisen kaikille suunnatun harrastustoiminnan ja erityisten vammaisille henkilöille kehitettyjen lajien ja urheilun välillä.

Suomi on erityisliikunnan mallimaa. Diagnoosiin tai vertaisuuteen perustuvien palvelujen tarjonta on Suomessa suhteellisen hyvällä mallilla. Tavallisen ja ”normaalin” liikunnan ja urheilun tarjonnan avautuminen vammaisten ja liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden ulottuville sen sijaan etenee hitaammin.

Suomessa on 70 valtionapua saanutta valtakunnallista lajiliittoa[3], jotka päättävät itsenäisesti sääntöjensä puitteissa toiminnastaan ja hallinnostaan, mutta julkista rahoitusta saavina niitä pyritään ohjaamaan yhteiskunnan taholta. Raportissa tarkastellaan lajiliittojen itsensä kertomana, kuinka hyvin ne ovat onnistuneet vammaisurheilulajien toteutuksessa ja erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden mukaan ottamisessa lajiliiton toimintaan – toisin sanoen toimissa kohti lisääntyvää inkluusiota. Erityisryhmillä tarkoitetaan vammaisia ja pitkäaikaissairaita (liikkumis- ja toimimisesteisiä) henkilöitä.

---

2 Valtioneuvosto antoi 4.12.2014 eduskunnalle hallituksen esityksen vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta. Tämän raportin viimeistelyvaiheessa on epäselvää ehditäänkö YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ratifioimaan tällä hallituskaudella.

3 Liikuntajärjestöjen toiminta-avustukset 2014, http://www.minedu.fi/OPM/Liikunta/liikuntapolitiikka/avustukset/liikuntajaerjestoet/myoennetyt/liitteet/liikuntajarjestot_avustukset_2014.pdf

Raportissa hahmotellaan kuvaa erityisliikunnan ja vammaisurheilun tilasta valtakunnallisissa lajiliitoissa sekä esitellään suunnitelma lajiliittojen systemaattiselle seurannalle opetus-ja kulttuuriministeriön tulosperusteisen arvioinnin tueksi. Selvitys on osa laajempaa Liikunnan kansalaistoiminnan arvioinnin sateenvarjohanketta, jonka pyrkimyksenä on laatia kehittämissuunnitelma liikunnan arvioinnin tietopohjan systematisoinniksi. Hankkeessa ovat mukana Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus (KIHU), Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES) ja Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.

Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n osahankkeesta on vastannut tutkimuspäällikkö Aija Saari. Selvitys ei koske veteraaniurheilua ja esimerkiksi maahanmuuttajille suunnattua toimintaa. Selvitys toteutettiin kolmessa vaiheessa. Ensiksi poimittiin opetus- ja kulttuuriministeriön ja valtion liikuntaneuvoston tekemästä laajemmasta lajiliittoselvityksestä ne lajiliitot, joilla oli toimenpiteitä erityisliikunnan edistämiseksi. Seuraavaksi lähetettiin syventävä kysely sen selvittämiseksi, millaista toimintaa lajiliitot ovat toteuttaneet ajanjaksolla 2011–2013. Lopuksi laadittiin arviointisuunnitelma, joka lähetettiin kommentoitavaksi vammaisurheilun asiantuntijoille ja kyselyyn vastanneille lajiliitoille.

Raportin rakenne. Toisessa ja kolmannessa luvussa taustoitetaan arviointitehtävää esittelemällä julkishallinnon (valtion liikuntaneuvosto) ja kansalaistoimijoiden keräämää tietoa integraation prosesseista. Neljäs luku kuvaa arvioinnin toteutuksen. Viidennessä esitellään erityisliikunnan ja vammaisurheilun kokonaistilanne 33 lajiliitossa ja kuudennessa kuvataan arviointisuunnitelma ja arvioinnin tulokset.

Raportin käsitteistä. Raportissa puhutaan lajiliittojen integraation prosesseista (tai esimerkiksi Norjan integraatioprosessista), jotka tähtäävät inkluusioon. Lajiliittointegraatiolla viitataan vammaisurheilulajien siirtymiseen lajiliiton alle. Yhden lajiliiton alla voi toimia useita vammaisurheilulajeja ja vammaryhmiä. Eri vammaryhmille on olemassa kansainvälisiä ja kansallisia vammaisurheilujärjestöjä, jotka hallinnoivat omalle vammaryhmälleen kuuluvia kansainvälisiä lajeja. Niistä voidaan puhua myös liikkeinä tai perheinä (kuten paralympialiike, kuurojen urheiluliike).

2.1 Valtion liikuntaneuvosto ja tiedolla ohjaaminen

Valtion liikuntaneuvostolle 1998 säädetty arviointitehtävä velvoittaa sitä seuraamaan toimenpiteiden vaikuttavuutta liikunnan alueella, mukaan lukien erityis(ryhmien) liikunta. Valtion liikuntahallinnon kontekstissa erityisliikunnan käsite sisältää myös vammaisurheilun. Erityisryhmien liikunta (myös erityisliikunta tai soveltava liikunta) on perinteisesti kuvattu terveyttä tai toimintakykyä edistäväksi liikunnaksi, joka on tarkoitettu henkilöille, joiden on vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan vamman, sairauden, muun toimintakyvyn heikentymisen tai sosiaalisen tilanteen vuoksi. Liikunnalla on katsottu olevan näille ryhmille normaalia enemmän hyötyä ja ohjaamisen vaativan soveltamista ja erityisosaamista. Kehämäiseen määrittelykokonaisuuteen sisältyy ajatus muutoksesta, jossa osallistuminen jossakin vaiheessa helpottuu ja erityistä soveltamista tai osaamista ei enää ainakaan samassa mittakaavassa tarvittaisi.

Valtion liikuntaneuvosto toteutti ensimmäisen laajemman arvioinnin valtion liikuntapoliittisten toimenpiteiden vaikutuksista vuonna 2010. Raportissa pyrittiin arvioimaan myös erityisliikunnan integraatiopyrkimyksiä, vaikka tämä jääkin lyhyeksi ja yleiselle tasolle. Raportissa todetaan, että seitsemän yhdeksästä erityisliikuntajärjestöstä järjestää lajiliittojen ja niiden piirissä toimivien seurojen kanssa yhteistapahtumia ja kymmenen lajiliittoa on käynnistänyt toimenpiteitä erityisryhmille. Osallistujamäärien perusteella päätellään valinnanmahdollisuuden lisääntyneen. Keskeisintä raportissa on kuitenkin huomio siitä, että erityisryhmien asemaan osana seurojen toimintaa tulisi kiinnittää huomiota, lajiliittojen ja seurojen toimintaa tällä alueella jotenkin kehittää, ja tätä toiminnan kehittymistä seurata. (Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit… 2011, 80–81)

Aikaisemmin erityisliikunnan integraatiokehityksellä tarkoitettiin erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden siirtymistä erillisistä erityispalveluista yleisen liikunnan ryhmiin ja palveluihin. Sittemmin käsitettä on YK:n yleissopimuksen ja ihmisoikeuksien hengessä laajennettu inklusiivisen harrastustarjonnan lisääntymisen suuntaan. Lisääntyvä tarjonta lisää valinnan vapautta, jolloin erityisryhmiin kuuluvilla henkilöillä on vapaus valita harrastuspaikkansa ja -kontekstinsa (esim. OKM 2011). Tästä voidaan puhua esimerkiksi mahdollisuuksien tasa-arvona.

3 Miten muualla?

3 Miten muualla?

3.1 Kansainväliset vammaisurheiluliikkeet antavat mallin

Lajiliittointegraatio on saanut vauhtia normalisaation ja yhdenvertaisuuden pyrkimyksistä sekä koventuneesta kansainvälisestä kilpailusta.

Paralympialiike on suomalaisista vammaisurheiluliikkeistä tunnetuin ja lajiliittointegraatiossa pisimmällä. Kansainvälisen Paralympiakomitean (IPC) hallinnoima paralympialiike käsittää liikunta- ja näkövammaisille suunnattuja lajeja ja kilpailutoimintaa sekä kehitysvammaiset INAS-urheilijat[4] muutamassa lajissa. Kolmetoista paralympialajia toimii suoraan kansainvälisen lajin kattojärjestön alaisuudessa ja kolme vammaisurheiluspesifiä lajia (boccia, istumalentopallo, pyörätuolirugby) on perustanut oman kansainvälisen lajiliiton (ks. kansainväliset vammaisurheilulajit, liite 6).

Special Olympics on maailman johtava liikunta- ja urheilujärjestö kehitysvammaisille. Special Olympics pitää ohjakset omissa käsissään ja tavoittelee inkluusiota lajien kansainvälisten kattojärjestöjen kanssa tehtävillä yhteistyösopimuksilla. Mallin mukaisesti toiminnalla voi olla kussakin maassa vain yksi kansallinen organisaattori, mikä käytännössä estää Special Olympics -toiminnan ”täyden integroitumisen” kansalliseen lajiliittoon. Suomessa toiminnan kansallinen koordinaattori on Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry. Kansainvälisessä Special Olympics -liikkeessä inkluusion mallina pidetään Unified-toimintaa, jossa urheilujoukkue muodostuu kehitysvammaisista urheilijoista ja vammattomista partnereista.

Kuurojen urheilun kansainvälinen katto-organisaatio International Committee of Sports for the Deaf (ICSD) jättäytyi aikoinaan erilleen paralympialiikkeestä, mutta on viimeaikoina käynyt varovaisia yhteistyötunnusteluita IPC:n ja kansainvälisen olympiakomitean IOC:n suuntiin. IPC:n puheenjohtaja Sir Philip Craven kertoi syyskuussa 2014, että yhdentymisen esteet ovat suuret. Hänen mukaansa kuurojen urheilun integroitumisen kansainväliseen olympialiikkeeseen estää tarvittavien tulkkien suuri määrä, ja kansainväliseen paralympialiikkeeseen puolestaan kuurojen halu erottautua muista vammaisryhmistä painottamalla kielivähemmistöidentiteettiään.

Elinsiirtourheilussa The World Transplant Games Federation (WTGF) on kansainvälisen olympiakomitean tunnustama elinsiirtourheiluliike. Eurooppalaisessa elinsiirtourheilussa European Transplant & Dialysis Sports Federation (ETDSF) ja European Heart and Lung Transplant Federation (EHLTF) vastaavat oman potilasryhmänsä liikunnasta ja urheilusta itsenäisinä järjestöinä. Suomalainen malli, jossa elinsiirtourheilu kokonaisuudessaan sijaitsee vammaisurheilujärjestön katon alla, on maailmalla harvinainen poikkeus. Kansainvälisellä tasolla integraatiokeskustelua ei ole vielä edes aloitettu.

4 INAS on kansainvälinen urheilujärjestö joka vastaa kehitysvammaisten paralympiaurheilusta ”for para-athletes with intellectual disability” http://www.inas.org/

3.2 Norja ja Hollanti integraation edelläkävijöinä

Vammaisurheilua koskevan integraatiokehityksen edelläkävijöitä ovat Norja (ks. Saari 2011a 42–45; 2011b 8–9; 2011c) ja Hollanti.

Norjan integraatioprosessin juuret ulottuvat 1970-luvulla käynnistyneeseen laajempaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokeskusteluun, jonka seurauksena maassa ryhdyttiin asteittain purkamaan erityisjärjestelmiä. Vammaisurheiluliikkeessä integraatioprosessi käynnistyi 1996, jolloin diagnoosipohjaiset vammaisurheilujärjestöt (mukaan lukien kuurojen urheilu) yhdistettiin ja uusi järjestö otti tehtäväkseen siirtää vammaisurheilulajit 54 lajiliittoon. Erillinen vammaisurheilujärjestö lakkautettiin 2008 ja Norjan urheilun kattojärjestö Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF) on vastannut vammaisurheilusta 2007 alkaen. Niille lajeille, joille ei löytynyt luontevaa ”emoliittoa” perustettiin monilajiliitto (vammaisurheilulajeista esimerkiksi boccia). Vammaisurheilun erityiskysymyksistä (kuten luokittelu, paralympia, kansainvälisyys, rekrytointi, koulutus, arviointi ja rahanjako) huolehtivat NIF:n kehitysosastolla työskentelevät kolme valtakunnallista ja seitsemän aluekonsulttia. Special Olympics Norway jäi erilleen.

Prosessia vuosina 1999–2003 arvioineet Sørensen & Kahrs tutkijaryhmineen (2004) totesivat, että integraation suunta oli kyllä oikea, mutta vauhti on ollut liian kova, tavoitteet epäselvät ja terminologia sekavaa. Tuloksena saatiin kirjavia toteutuksia ja epäselviä vastuita. Tavoiteltu yhdenvertaisuus jäi saavuttamatta. Sittemmin NIF:n toimihenkilöt ovat kertoneet vammaishuippu-urheilijoiden, aluetyön ja yksilölajien selvinneen muutoksesta paremmin kuin joukkuelajit, aikuiset harrasteliikkujat tai runsaasti tukea tarvitsevat vaikeavammaiset liikkujat. Nykyisiltä lajiliitoilta puuttuvat entisen vammaisurheilujärjestön kontaktit kuntoutus- ja muihin perinteisiin vammaisverkostoihin, mistä on seurannut vaikeuksia mm. uusien urheilijoiden rekrytoinnissa. Lajiliitoissa ei vieläkään hallita erityiskysymyksiä, kuten esteettömyys, apuvälineet tai sosiaalisten osallistumisen esteiden huomioiminen. Norjalaisten neuvo on, että integraatiopäätöksen jälkeen itse prosessiin, etenkin osaamisen ja vastuun siirtymiseen tarvitaan runsaasti ohjausta ja aikaa. (Saari 2011c)

Hollannin integraatioprosessi käynnistyi vuonna 2000 kun Hollannin terveys-, hyvinvointi- ja urheiluministeriö, kansallinen vammaisurheilujärjestö (nykyisin Stichting Onbeperkt Sportief) ja olympiakomitea/kansallinen urheilun kattojärjestö allekirjoittivat integraatiota koskevan sopimuksen. Seuraavien kymmenen vuoden aikana yhteensä 44 lajiliittoa otti vastuun vammaisurheilusta. Vastuu Paralympialaisista siirtyi olympiakomitealle vuonna 2008 ja luokitteluvastuu vuonna 2014. Hollannin vammaisurheilujärjestö jäi osaamisyksiköksi, jonka vastuulla ovat kohdennetut erityisohjelmat, Special Olympics ja jäljelle jääneet lajit (kelkkajääkiekko, boccia, maalipallo, pyörätuolirugby, sokkopingis ja kehitysvammaisten jalkapallo). ”Lähes jokainen” Hollannin 76 kansallisesta liikuntajärjestöstä on ottanut vastuun vammaisista liikkujista. (van Lindert 2014)

Mulier Instituutin Caroline van Lindert mittaa urheiluseurojen onnistumista vammaisten henkilöiden mukanaololla. Vuonna 2014 vähintään puolessa Hollannin (12 000/ 47 %) urheiluseuroista on mukana yksi tai useampi vammainen jäsen. Suurimmassa osassa (95 %) tämä on mukana seuran yleisessä ryhmässä, ja yleensä kyseessä on pieni seura. Mitä enemmän vammaisten jäsenten määrä on yli kymmenen, sitä todennäköisemmin seuralla on erillinen erityisryhmä, jota ohjaa koulutettu valmentaja. Urheiluseurat kokevat suurimmiksi esteiksi ohjaajien/valmentajien (26 %), vapaaehtoisten (25 %), esteettömien tilojen (15 %), välineiden (14 %) ja koulutuksen (13 %) puuttumisen. Vastaajista 31 % ei näe esteitä vammaisten mukaan tulolle. Tulosten perusteella Van Lindert päättelee, että integraatio ei ole vielä ulottunut ruohonjuuritasolle. Vammaiset henkilöt eivät löydä seurojen tarjontaa, seurojen toiminta on usein liian kilpailupainotteista tai harrastaja ei luota urheiluseurassa ohjaavan osaamiseen. Vaarana on, että jos tarjonta ei kohtaa vammaisten henkilöiden tarpeita, he eivät hakeudu seurojen jäseniksi. Muutoksia tarvitaan myös vastaanottajapäässä. (van Lindert 2014)

3.3 Suomalainen malli

VAU ry tavoittelee hallittua muutosta

Suomalaisen liikunnan kansalaistoiminnan avautuminen käynnistyi 1980–1990 -luvuilla, mutta näkyvimmät muutokset tapahtuivat kuitenkin vasta 2000-luvulla. Lajiliittointegraatio ja pyrkimys kohti inkluusiota saivat vauhtia opetusministeriön tukemista ja vammaisurheilujärjestöjen koordinoimista hankkeista[5]. Hankkeet olivat osaltaan vaikuttamassa myös siihen, että liikunta-, näkö- ja kehitysvammaisten urheiluliikkeet ja elinsiirtourheilu yhdistyivät Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:ksi vuonna 2009. Kielivähemmistönä kuurojen urheilu jäi erilleen.

Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry määritteli suhteensa integraatioon ja inkluusioon vuonna 2012 valmistuneessa strategiaprosessissaan, jonka iskulauseeksi otettiin YK-sopimuksen hengessä ”yhdessä ja erikseen”. ”Yhdessä” viittaa inkluusioon ja ”erikseen” perinteiseen diagnoosipohjaiseen erityisryhmätoimintaan. Mahdollisuuksien tasa-arvon ajatellaan sisältävän mahdollisuuden valita joko yleisen ryhmän (inkluusio) tai vertaisryhmän väliltä, tai osallistua vaikka kumpaankin. Strategiansa mukaisesti Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry tukee kaikkia sellaisia vammaisurheilulajeja siirtymään lajiliittoon vuoteen 2021 mennessä, joille on olemassa potentiaalinen ”emoliitto” (Jakonen & Saari, 2013).

Varovaiseen lähestymistapaan lajiliittointegraation suhteen oli kolme syytä. Ensiksikin Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry hallinnoi myös sellaisia lajeja ja liikuntamuotoja, jotka eivät ole paralympialajeja. Hallitulla muutoksella haluttiin varmistaa, että kaikki pääsevät mukaan. Toiseksi 2000-luvulla toteutettujen hankkeiden aikana opittiin, että todellinen inkluusio edellyttää laajoja muutoksia myös vastaanot-

5 Vammaisurheilujärjestöjen koordinoimia integraatio- ja inkluusiohankkeita olivat Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke 2002–2008, Kaikille Avoin -ohjelma 2006–2010 ja Suomen Paralympiakomitean lajiliittointegraatiohanke 2005–2007.

tajapäässä, mikä puolestaan vie aikaa. Kolmanneksi osa vammaisurheilun toimijoista pelkää integraation tappavan vammaisurheilun. Näin ollen Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry määritteli tehtäväkseen lajiliittojen kehityskumppanina toimimisen mikä käytännössä tarkoittaa ongelmakysymyksissä auttamisen, opastamisen ja neuvonnan sekä uusien urheilijoiden löytämisessä ja rekrytoinnissa tukemisen. Perimmäisenä tavoitteena on, että vammaisurheilu eri lajeineen on jatkossakin osa rikasta liikuntakulttuuria.

Lajiliittointegraatio lähti liikkeelle paralympialajeista

Lajiliittointegraatio oli kuitenkin jo lähtenyt liikkeelle Suomen Paralympiakomitean aloitteesta. Integraatio oli sille strateginen valinta, jolla haluttiin varmistaa vammaisurheilumenestyksen jatkuminen. Vuonna 2005 ministeriön tuella käynnistynyt lajiliittointegraatiohanke antoi tähän oikeutuksen ja rahallisia resursseja[6]. Paralympiaratsastus ja -ampumaurheilu olivat jo lajiliitossa. Hankkeen myötä lajiliiton alle siirtyivät judo, purjehdus ja uinti vuonna 2005, alppi- ja maastohiihto 2006, ja yleisurheilu 2007. Hankkeen jälkeen lajiliittoon siirtyneitä paralympialajeja ovat tennis 2008, pyöräily 2009 sekä curling ja pöytätennis vuonna 2011. Pyörätuolikoripallo siirtyi lajiliiton alle vuonna 2012, ja jousiammunta, triathlon ja sulkapallo[7] vuonna 2013. Lumilautailun liityttyä paralympiaperheeseen vuonna 2014 lajiliittojen alaisuudessa toimii jo 17 paralympialajia.

2011 valmistuneesta väliraportista (Saari 2011b) käy ilmi, että lajiliittointegraatio käynnistyi huippu-urheilupää edellä. Tutkitut 12 lajiliittoa ovat pääosin tyytyväisiä huippu-urheilun toteutukseen ja Paralympiakomitealta saatuun tukeen, mutta niiden välillä on suuria eroja vammaishuippu-urheilun, ruohonjuuritason erityisliikunnan ja laajan osallisuusnäkökulman toteuttamisessa. Osassa tehdään työtä myös laajemmalla, inkluusiota tavoittelevalla otteella. Suurimmat haasteet ovat rahoitus, asenteet, seuratason tukeminen, kaikkien vammaryhmien ottaminen mukaan ja uusien urheilijoiden rekrytointi. Raportti nimeää merkittävimmäksi inkluusion hidasteeksi sen, että kehitystyö on tehty vammaisurheilun hankkeilla, eikä koko liikuntakulttuuri ole sitoutunut yhteiseen tavoitteeseen.

Vuonna 2013 Vammaisurheilu & -liikunta -lehti otti integraation ja inkluusion prosessit kolmannen julkaisunsa teemaksi. Mikä on lajin paikka? -artikkeli (Jakonen & Saari 2013, 12–14) perustui VAU:n koordinoimien lajien avaintoimijoille, lajien vapaaehtoisille valmentajille ja joukkueenjohtajille tehtyyn kyselyyn, johon saatiin vastaukset 27 lajista. Paralympialajeja edustavat vastaajat liputtavat selkeimmin lajiliiton puolesta, edellyttäen tosin, että vastaanottava lajiliitto on halukas panostamaan vammaisurheiluun. Kriittisimmin lajiliittointegraatioon suhtautuvat sellaiset vastaajat,

6 Kaikille avoimen liikuntakulttuurin esteet ja nosteet -raportissa (Saari 2011b) esitellään lajiliittointegraation ja inkluusiohankkeiden lähdöt ja seuraukset SLU:ssa, Nuoressa Suomessa, liikunnan aluejärjestöissä ja paralympiavastuun ottaneissa 12 lajiliitossa: Suomen Ampumaurheiluliitto ry, Suomen Curlingliitto ry, Suomen Hiihtoliitto/Ski Sport Finland ry, Suomen Hiihtoliitto/Maastohiihto ry, Suomen Judoliitto ry, Suomen Purjehdus ja Veneily ry, Suomen Pyöräilyunioni ry, Suomen Pöytätennisliitto ry, Suomen Ratsastajainliitto ry, Suomen Tennisliitto ry, Suomen Uimaliitto ry ja Suomen Urheiluliitto ry.

7 Syksyllä 2014 IPC hyväksyi sulkapallon paralympialajiksi 2020 alkaen.

joiden edustamissa lajeissa tai vammaryhmissä lajiliittoyhteistyö on vasta aluillaan, kuten elinsiirtourheilu ja Special Olympics -lajit. Yleisesti kuitenkin nähdään, että tulevaisuudessa vammaisurheilulajin paikka on yleisessä lajiliitossa, *”siellä missä muutkin lajin harrastajat ovat”*.

Nykytila on kirjava. Sellaisista paralympialajeista, joille on olemassa vammattomien lajiliitto, Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry vastaa vielä edelleen istumalentopallosta, voimanostosta, kelkkajääkiekosta ja CP-jalkapallosta. Paralympiaperheen ulkopuolisia ja potentiaalisia integroituvia lajeja ovat näkövammaisten ampumaurheilu, sähköpyörätuolisalibandy, keilailu ja näkövammaisten shakki. Niissä lajeissa, joissa ei ole olemassa lajiliittoa vammattomien puolella VAU toiminee jatkossakin lajiliittona. Tällaisia ”vammaisurheiluspesifejä” lajeja ovat Suomessa maalipallo, sokkopingis, boccia ja pyörätuolirugby.

Miltä tilanne näyttää seuroissa?

Vammaisten tai pitkäaikaissairaiden henkilöiden mukana olo tavallisten urheiluseurojen toiminnassa on liikunnan kansalaistoiminnan todellinen inkluusioindikaattori. Urheiluseurojen järjestämästä erityisliikunnasta tai vammaisurheilusta on kuitenkin niukasti tietoa.

Vuonna 2011 selvitettiin lajiliittointegraation rantautumista kahden suuren ja hyvistä erityisliikuntapalveluistaan tunnetun kaupungin urheiluseuroihin. Puhelinhaastattelut Oulun ja Turun alueen 26 urheiluseuralle paljastivat, että niistä 16:ssa on mukana vähintään yksi tai useampi vammainen tai erityisryhmiin kuuluva liikkuja. Yksittäisiä vammaiskilpaurheilijoita oli 11:ssa, ja oma erityisryhmä (tai useampia) viidessä seurassa. Toiminnan esteitä (erityisryhmien mukanaolo) olivat ohjaajan tai osaamisen puute, esteelliset tilat, puuttuvat välineet ja jossakin määrin myös yhteistyökuvioiden sekavuus kaupungin suuntaan. Osa mainitsi että kysynnän puute on ongelma. (Saari 2011b)

Keväällä 2014 tehtiin selvitys (Saari 2014) kahdeksan liikunnan aluejärjestön piirissä oleville urheiluseuroille. Kysely lähti yli tuhanteen seuraan ja siihen vastasi 221 seuran edustajaa. Vastanneista 89 (40 %) järjestää erityisliikuntaa tai niissä on mukana vammaisia henkilöitä. Erityisliikunnasta suurin osa (70 %) on suunnattu lapsille ja nuorille. Erityisliikunnan tai vammaisurheilun ryhmiä on eniten voimistelun, jalkapallon, salibandyn, uinnin, judon, koripallon ja taitoluistelun seuroissa. Yksittäisistä vammaryhmistä useimmin mainittiin kehitysvammaisille suunnattu toiminta. Suurin este toiminnan järjestämiselle on ohjaajien ja valmentajien vähäisyys.

Seuroilla on kuitenkin kiinnostusta erityisliikunnan tai vammaisurheilun järjestämiseen, sillä 140 (63 %) seuraa on kiinnostunut järjestämään toimintaa erityisryhmille jos olisi kysyntää, ohjaajia tai *”jos tiedettäisiin mitä tehdä*”. Seuroissa tarvitaan tietoa vammaisurheilusta, tukea oman lajin soveltamiseen ja apua lajin markkinointiin. Keskeisimmät lisätarpeet koskevat ohjaajia (61 %), osaamista (47 %), avustajia (43 %), esteettömiä tiloja (26 %) ja apuvälineitä (20 %). (Saari 2014)

Edellä kuvatun perusteella voidaan arvioida, että noin 30 prosentissa (tai korkeintaan 40 prosentissa) urheiluseuroja on mukana vähintään yksi erityisryhmiin kuuluva henkilö. Lukuun on laskettu mukaan ”jotain pientä, kokeilijoita, pari pelaajaa, yksi kuuro mukana valmennusryhmässä” (Saari 2011b, 39). Toimintaa erityisryhmille (ts. erillisiä ryhmiä erityisryhmiin kuuluville henkilöille) järjestäviä seuroja on vähemmän, arviolta noin 10 prosenttia[8] . Hollannin määriin on vielä matkaa.

8 Valtion liikuntaneuvoston mukaan kunnallisten järjestelmien kautta operoivia seuroja on arvioilta noin 6-7000. http://www.liikuntaneuvosto.fi/ajankohtaista/lausunnot/arkisto/liikunnan_kansalaistoiminta_tutkimustiedon_valossa.572.news

4 Miten selvitys toteutettiin?

4 Miten selvitys toteutettiin?

4.1 Integraation prosessit tähtäävät inkluusioon

Selvityksessä nojataan realistisen arviointitutkimuksen perinteisiin (esim. Robson 2001). Arvioinnin ajatellaan tuottavan tietoa toiminnasta, siihen liittyvistä kehittämistarpeista, tuloksista, vaikutuksista, vaikuttavuudesta ja hyödyllisyydestä. Arvioinnissa kysytään miten on onnistuttu ja tuotetaan tietoa kehittämisen tueksi.

Inkluusio on vammaisten henkilöiden täyttä osallisuutta lajiliiton erilaisissa rooleissa ja eri tasoilla. Prosessin voi kuvitella janaksi (ks. Saari 2011a, 78), jossa edetään vaiheittain nollatasolta (ts. vammaiset henkilöt ovat kokonaan kaiken järjestetyn toiminnan ulkopuolella) kohti täyttä osallisuutta. Ensimmäisessä vaiheessa erityisryhmille on järjestetty omia lajeja ja palveluita lajiliiton ulkopuolella. Toisessa vaiheessa lajiliitto kohdentaa erityispalveluja erityisryhmiin kuuluville henkilöille, mutta lajiliiton katon alla. Kolmannessa vaiheessa erityispalveluita ryhdytään purkamaan tai niiden rinnalle luodaan rakenteita, joiden avulla vammaiset liikkujat siirtyvät osaksi yleisiä valmennusryhmiä tai seurojen toimintaa. Kun inkluusio toteutuu sen kaikki ohjelmat ja palvelut soveltuvat kaikille, ovat ”kaikille avoimia”. Ideaalitilanteessa ryhmien eriytymistä omiin tiloihin, kouluihin tai ryhmiin ei ole näkyvissä (vrt. Iris Marion Young 1999, 243). Seuratasolla sen tunnistaa siitä, että lähiseuran toimintaan osallistuu vammaisia ja erilaisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä, eri-ikäisiä ja eri sukupuolta olevia samassa suhteessa kuin paikkakunnalla tai alueella muutenkin asuu.

Edellä kuvattu tapa hahmottaa prosessia ei ole ongelmaton. Lajiliitot voivat olla eri vaiheissa prosessia, vaiheiden väliset rajat ovat liukuvat, eikä kehitys välttämättä etene johdonmukaisesti ”eteenpäin”, vaan prosessissa voi tapahtua hyppäyksiä ja takaaskeleita. Inkluusiossa ei olla koskaan valmiita, sillä prosessille on luonteenomaista, että sen edetessä paljastuu uusia syrjiviä käytäntöjä ja ulossuljettuja ryhmiä (Erä-saari 2005). Lisäksi kuvaus ei välttämättä päde vammaiskilpaurheiluun, jossa lajien kansainväliset säännöt ja luokittelu rajaavat kilpailutoimintaan osallistumista vain tietynlaisen toimintakyvyn omaaville henkilöille. Kilpatasolla vammaisurheilu ei ole kaikille avointa, eikä sitä voi sellaiseksi muuttaa.

Puutteistaan huolimatta prosessikuvaus pilkottuna välitavoitteisiin ja niitä kuvaaviin mittareihin on käyttökelpoinen teoreettinen malli lajiliittojen inkluusioprosessin arviointiin. Tiedot toimintaan osallistuvista vammaryhmistä ja osallistujamääristä kertovat toiminnan käynnistymisestä ja laajuudesta. Pidemmällä prosessissa olevien lajiliittojen tarkasteluun tarvitaan määrätietojen rinnalle laadullisia kriteereitä. Ideaalitilanteessa tutkimusaineisto hankittaisiin monimetodisesti havainnointia, kyselyitä ja haastatteluja yhdistellen ja se sisältäisi myös vammaisille liikkujille ja vammaisurheilijoille kohdistettuja kyselyitä ja/tai haastatteluita. Tässä selvityksessä päädyttiin sähköiseen kyselyyn, koska se on nopea, edullinen ja mahdollistaa sekä lajiliittojen

keskinäisen vertailun että myös pitkittäisseurannan. Arviointitietojen perusteella rahoittaja, vammaisurheiluliike ja lajiliitto itse voivat arvioida etenemistä, tarkastella toimintaa kriittisesti ja hyödyntää tietoa toiminnan kehittämisessä. Itsearvioinnin käyttöä puoltaa ajatus, että mitä suurempi vastuu lajiliitolla on arviointiedon tuottamisessa ja oman toiminnan arvioinnissa sitä sitoutuneempia ne ovat kehittämään toimintaa.

4.2 Kaksi kyselyä, suunnitelma ja palaute

Vaihe 1, OKM-kysely keväällä 2014

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja valtion liikuntaneuvosto toteuttivat keväällä 2014 selvityksen valtakunnallisten lajiliittojen toiminnasta (jäljempänä ”OKM-kysely”). Webropol-kyselyyn vastasi 64 lajiliittoa. *Onko liittonne tehnyt toimenpiteitä erityisliikunnan edistämiseksi…* millaisia? -kysymyksen vastausten perusteella löytyi 41 lajiliittoa[9], jotka vastasivat tehneensä toimenpiteitä (liite 1).

Mukana oli aikomuksia, kuten ”…tapahtumat pyritty järjestämään sellaisissa paikoissa”, ”…pitämällä yhteyttä Paralympiakomitean kanssa” ja ”…lajia on mahdollista soveltaa salissa”. Toiset kuvasivat kuinka ”laji on integroitu osaksi toimintaa” tai kertoivat saaneensa Paralympiakomitean jäsenyyden, ottaneensa vastuun vammaisurheilulajin kilpailuista tai tekevänsä yhteistyötä esimerkiksi vammaisurheilujärjestön kanssa. Loput listaavat kohderyhmiä. Veteraanien, kuurojen, vammautuneiden, ongelmanuorien ja mielenterveyskuntoutujien lisäksi toiminnan kohteena ovat muun muassa ”vajaakuntoiset”, ”rullatuoli” ja ”kehityksessä jälkeen jääneet”. Erityisliikunta ymmärretään kirjavasti ja vastaukset epämääräisiä.

OKM-kysely paljastaa, että erityisliikuntaa ei voi selvittää yhdellä kysymyksellä. Aihetta täytyy selvittää laajemmalla otteella. Kysymyksen tärkein anti oli, että se auttoi rajaamaan jatkoselvityksestä ne 21 lajiliittoa, jotka eivät järjestä erityisliikuntaa tai vammaisurheilua.

Vaihe 2, VAU-kysely elo-syyskuussa 2014

Elokuussa 2014 Webropol-kyselynä tehdyn selvityksen kohteena olivat ne lajiliitot, jotka vastasivat OKM-kyselyssä tekevänsä toimenpiteitä erityisliikunnan edistämiseksi. Lajiliitto-otantaa täydennettiin joillakin sellaisilla lajiliitoilla, jotka eivät olleet vastanneet OKM-kyselyyn, mutta jotka edustavat potentiaalista vammaisurheilulajia tai joissa on soveltavan liikunnan toimintaa. Kysely lähetettiin kaikkiaan 45 lajiliitolle. Kyselyn pääkäsitteiksi valittiin vammaisurheilu ja erityisliikunta. Vammaisurheilu-käsite sisältää paralympiatoiminnan (mukaan lukien vammaishuippu-urheilun), Special Olympics -toiminnan, kuurojen ja elinsiirtourheilun sekä muut kansainväliset vammaisurheilulajit. Erityisliikunta-käsite sisältää laajasti kaiken muun sellaisen sovelta-

9 Kysely käsitteli vuoden 2013 toimintaa. Vastauksia yhdistelemällä löytyi 43 lajiliittoa, jotka kertoivat tekevänsä jotakin erityisliikunnan tai vammaisurheilun alueella (liite 1). Päällekkäisyyksien poistamisen jälkeen jatkoselvitykseen päätyi 41 lajiliittoa.

van liikunnan, joka on suunnattu erityisryhmiin kuuluville, vammaisille tai liikkumis- ja toimimisesteisille henkilöille (myös erityistä tukea tarvitsevat lapset). Veteraaniurheilu ja esimerkiksi maahanmuuttajille suunnattu toiminta rajattiin selvityksestä pois.

Kyselylomake (liite 2) jaettiin neljään kokonaisuuteen: ensiksi kysyttiin yleisiä tietoja ja toiminnan luonnetta, seuraavaksi vuoden 2013 vammaisurheilun ja erityisliikunnan määriä, kolmanneksi pyydettiin arvioimaan toimintaa kolmivuotiskaudella 2011–2013 ja lopuksi pyydettiin kertomaan tavoitteista ja arvioinnin kehittämisideoista. Kyselyyn vastasi 33 lajiliittoa. Vastaukset koottiin excel-taulukkoon, ryhmiteltiin osin uudelleen, sekä laskettiin määrät ja keskiarvot. Avoimet vastaukset teemoiteltiin ja analysoitiin sisällönanalyysillä.

Vaihe 3, arviointisuunnitelma ja sen testaus

VAU-kyselyssä tiedusteltiin lajiliittojen toiveita tulosperusteiselle arvioinnille. Suosituimmiksi mittareiksi osoittautuivat määrien (osallistujat, tapahtumat, kilpailijat, seurat), laadun (kuten koulutetut ohjaajat, osallistujatyytyväisyys, erilaiset palvelut) ja vammaiskilpaurheilumenestyksen mittaaminen ja seuranta.

Arviointisuunnitelma (luku 6.1–6.2) laadittiin lajiliittojen ehdotusten suuntaisesti kolmen mittarin varaan 1) erityisryhmien ja seurojen määrät, 2) osallisuus ja erityisryhmille kohdennetut palvelut ja 3) vammaisurheilulajien integroituminen. Tulokset (luku 6.3) lähetettiin asiantuntijoille (Juha-Matti Aaltonen SKUL, Hannele Pöysti VAU, Kimmo Mustonen Paralympiakomitea & Riikka Juntunen VAU) ja vastanneille lajiliitoille kommentteja ja palautetta varten. Palaute ja kehittämisehdotukset on koottu lukuun 6.4.

5 Erityisliikunnan ja vammais-urheilun tila lajiliitoissa

5 Erityisliikunnan ja vammaisurheilun tila lajiliitoissa

5.1 Yleistiedot

Keitä (mitä vammaryhmiä) toimintaan osallistuu? (n=28)

Suurin osallistujaryhmä on liikuntavammaiset liikkujat ja urheilijat (27 lajiliittoa). Seuraavaksi yleisimmin toimintaan osallistuvat kuulovammaiset (16), näkövammaiset (14) ja kehitysvammaiset (13) liikkujat. Elinsiirtourheilijoita on seitsemässä lajiliitossa. Muu, mikä? -vaihtoehtoon vastanneista kolme ei joko tiedä tai ei halua seurata osallistujien diagnoosia. Ratsastuksessa on ratsastusterapian ja sosiaalipedagogisen toiminnan kautta mukana psyykkisesti ja/tai sosiaalisesti ongelmaisia ihmisiä.

Seitsemässä lajiliitossa ei seurata tai tiedetä osallistujien diagnoosia. Judossa painotetaan, että diagnoositieto ei ole olennaista.

KEITÄ (MITÄ VAMMARYHMIÄ) TOIMINTAAN OSALLISTUU?

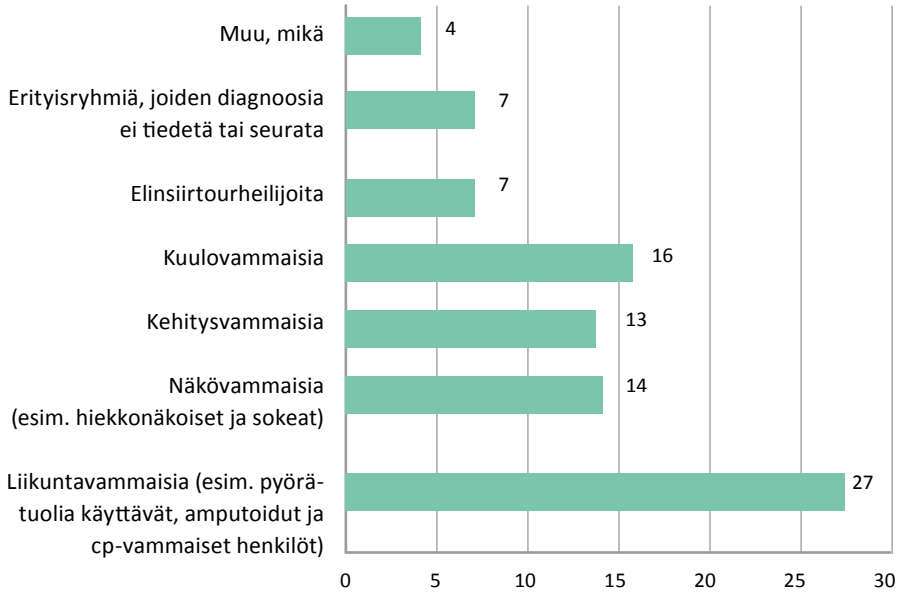

Kuva 1. *Keitä lajiliiton toimintaan osallistuu? (n=28).*

Voiko diagnoosia kysyä?

Erityisliikunnan perinteisiin kuuluu toiminnan erittely vamma- ja diagnoosiryhmien mukaan. Diagnoosikysymykseen kiteytyy perinteisen erityisryhmätoiminnan ja inkluusion välinen ristiriita. Inkluusion ideaali on muuttua normaaliksi ja näkymättömäksi. Vammaisuus ei aina näy ja joku voi haluta peittää sen.

Onko vammaisuus luokittelun mittari laadukkaassa toiminnassa vai se että jokainen halutessaan voi harjoitella juuri siinä ryhmässä, joka soveltuu hänelle iän tai harjoitusten tempon tai ohjaajien osaamisen mukaan parhaiten? (Judo)

Perinteistä erityisliikuntaa perustellaan esimerkiksi vertaistuella, turvallisuudella ja erityisen tuen tarpeilla. Lajiliittojen kontekstissa oikeus osallistua vammaiskilpaurheiluun, urheilijapotentiaali ja äärimmillään myös ”integrointikelpoisuus” määrittyy luokittelun kautta, joka puolestaan pohjautuu vamman tai diagnoosin ja toimintakyvyn seikkaperäiseen analyysiin.

Diagnoosikysymys voi tuottaa seurantaan ja arviointiin taustatietoa toiminnan laajuudesta (=tavoittaako lajiliitto laajasti erilaisia vammaisia henkilöitä?). Jos koottua tietoa osallistujien vammaisuudesta ei ole, tiedon käyttäjän tulee kyetä arvioimaan, mistä vammatiedon puute kertoo. Kertooko se siitä, että liitossa ei ole mukana laajasti erilaisia henkilöitä vai siitä, että liitto on edennyt inkluusion suunnassa niin pitkälle, että diagnoositietoa kerätään esimerkiksi vain vammaiskilpaurheiluun osallistuvilta lisenssien yhteydessä?

Yksi vastaaja epäili, että tietosuojalaki kieltää vammaisuutta koskevia henkilötietojen keräämisen. Kielto ei kuitenkaan ole ehdoton. Henkilötietolain mukaan[10] myös vammaisuutta koskevaa tietoa on mahdollista kerätä, jos on henkilön suostumus ja/tai tietoja käytetään tutkimukseen ja tilastointiin.

Mikä väite kuvaa parhaiten lajiliiton roolia erityisryhmien terveyttä ja hyvinvointia edistävässä liikunnassa (n=33), vammaiskilpa- ja huippu-urheilussa (n=32), erityistä tukea tarvitsevien lasten liikunnassa (n=31).

Vastaukset sijoitettiin integraation prosesseja kuvaavalle janalle, jossa ylhäältä (ei resursseja, ei sovellu lajiin) edetään kiinnostuksen ja yhteistyökumppanuuden kautta kohti alareunaa, jossa lajiliitto ilmoittaa ottaneensa kokonaisvastuun toiminnasta. 13 lajiliittoa on ottanut kokonaisvastuun vammaiskilpaurheilusta. Erityisryhmien terveyttä edistävässä liikunnassa laajan vastuun ottaneita on kuusi ja lasten erityisliikunnassa kolme. Kuvion avulla voi hahmotella inkluusion isoa kuvaa: erityisliikuntaa ja vammaisurheilua edistetään yhteistyökumppanuuksien avulla ja kokonaisvastuuseen on vielä matkaa. Vain kolme lajiliittoa (ampumaurheilu, uinti ja judo) vastaa ottaneensa kokonaisvastuun kaikilla kolmella alueella. (Kuva 2, sivulla 32)

10 http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523

MIKÄ ON LAJILIITON ROOLI ERI OSA-ALUELLA?

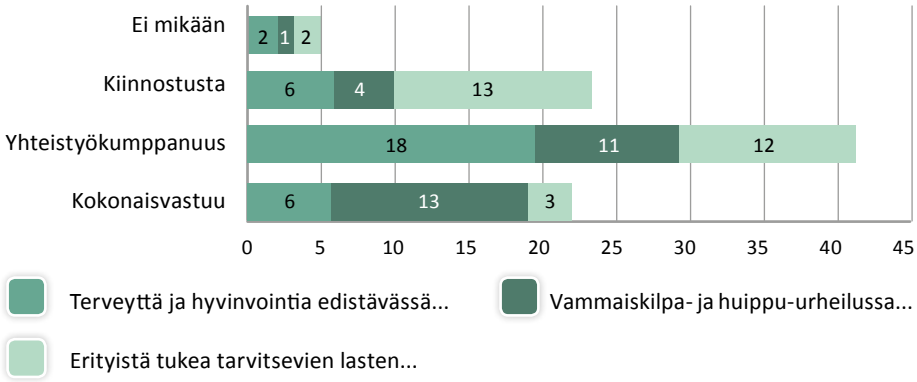

Kuva 2. *Lajiliiton rooli aikuisten terveyttä edistävässä liikunnassa, vammaiskilpa-urheilussa ja erityistä tukea tarvitsevien lasten liikunnassa.*

Miten ja millä käsitteillä erityisryhmien liikunnasta puhutaan lajiliitossa? (n=30)

Vammaisurheilu-käsite on yleisin (11). Vammaisurheilua käytetään joko yleiskäsitteenä (pyörätuolibiljardi ja -koripallo, proteesijääkiekko, kelkkajääkiekko sekä kuulovammaisten jääkiekko ja penkkipunnerrus) tai etuliitteenä (vammaispurjehdus, -pöytätennis, -uinti, -ampumaurheilu, -tanssi).

Erityisliikunta-käsitettä käytetään esimerkiksi sukelluksessa (eritysryhmien sukellus). Judossa (sovellettu judo), purjehduksessa ja jalkapallossa puhutaan soveltavasta liikunnasta. Paralympia- tai para on etuliitteenä pyöräilyssä, jousiammunnassa, ampumaurheilussa (para-ammunta), melonnassa ja judossa. Judossa sillä viitataan nimenomaan paralympiajudokoihin erotukseksi muusta sovelletusta judosta tai Special Olympics -judosta.

Useat liitot käyttävät rinnakkain kahta tai useampaa käsitettä. Jousiammuntaliitossa pohditaan parajousiammunnan ottamista vammaisjousiammunnan tilalle, sillä ”para-ampujat itse eivät halua käytettävän vammais-alkuliitettä”. Ratsastajainliitossa mietitään parhaillaan vammaisratsastuksen tilalle soveltuvampia käsitteitä. Palloliitossa on vuoden alusta alkaen käytetty yläkäsitteenä soveltavaa jalkapalloa, mutta silti liitossa pelataan erityisryhmien SM-sarjaa. Tarkkuussuunnistusta ”harrastavat kaikki tasavertaisesti” ja AKK-Motorsportissa erityisryhmät urheilevat ”yleisessä sarjassa”.

MITEN (MILLÄ KÄSITTEILLÄ) ERITYISRYHMIEN LIIKUNNASTA PUHUTAAN LAJILIITOISSA

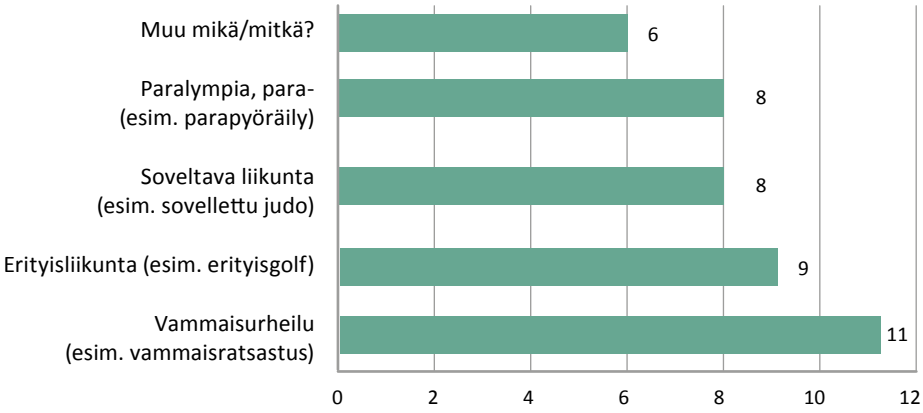

Kuva 3. *Käsitteet (n=30)*

Tarvitaanko etuliite?

Etuliitettä ei aina tarvita. Lajin luonne voi avautua välineen, toisin tekemisen tai vammaisurheilussa vakiintuneen lajinimen kautta. Välinealkuisia lajinimiä ovat esimerkiksi spt-salibandy, pt-koripallo, pt-tanssi, pt-tennis, kelkkajääkiekko. Istumalentopallossa pelataan istuen. Vakiintuneita lajinimiä ovat boccia, maalipallo, sokkopingis ja esimerkiksi yleisurheilun kelaus.

Konteksti ratkaisee. Siirtyessään pois vammaisurheilun liiton alta vammaisurheilu(laji) näyttää tarvitsevan etuliitteen tai apukäsitteen osoittamaan lajin erityispiirteitä, olemassaoloa tai sitä kenelle se on tarkoitettu (”näkövammaisten ampumaurheilu”). Para-liitteen suosio on noussut paralympialajeihin keskittyvissä liitoissa.

Ei ole yhdentekevää, mitä käsitettä käytetään. Käsite paljastaa voimasuhteita, mutta myös sen kuka lajiin kuuluu ja keitä rajataan pois.

5.2 Määrämittarit

Keräättekö tietoa lajeissa mukana olevista vammaisurheilijoista tai erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden määristä? (n=33)
Keräättekö tietoa jäsenseurojen toteuttamasta vammaisurheilusta tai erityisliikunnasta? (n=33)
33 lajiliittovastaajasta kahdeksan kerää tietoa erityisryhmistä lisenssitietojen ja kahdeksan seurakyselyn tai seurojen vuosikertomuksen välityksellä. Osa tekee erityisliikuntaa kartoittavia seurakyselyitä satunnaisesti. Suurin osa (17) lajiliitoista ei kerää tietoja lainkaan. Liite 3 kuvaa, mitkä liitot keräävät tietoa ja miten.

Pienessä lajiliitossa ”kilpailevat pyörätuolipelaajat tiedetään” (biljardi). Ratsastuksesta lähetetään talleille vuosi-ilmoituslomake, jolla ei seurata liikkujia vaan tarjottavia palveluita (mm. vammaisratsastus, sosiaalipedagoginen hevostoiminta, ratsastusterapia, pyörätuoliramppi, esteettömät WC-tilat).

KERÄÄTTEKÖ TIETOA LAJ(E)ISSA MUKANA OLEVISTA VAMMAISURHEILIJOISTA TAI ERITYISRYHMIIN KUULUVIEN HENKILÖIDEN MÄÄRISTÄ?

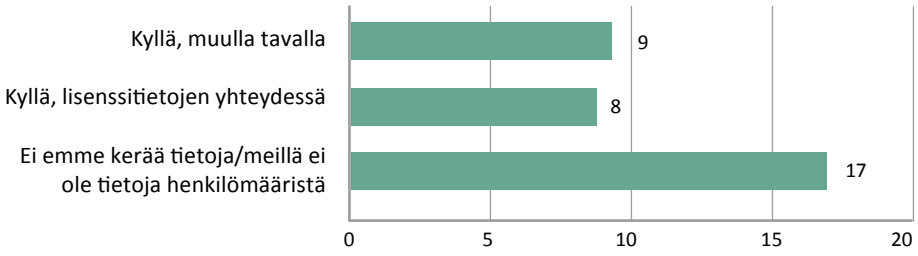

Kuva 4. *Tiedonkeruu henkilömääristä.*

Suurimmalla osalla annetut osallistujatiedot perustuvat arvioon. Systemaattinen seuranta puuttuu. Onnistumisten, epäonnistumisten ja kehittämistarpeiden näkyväksi tekeminen edellyttää, että erityisryhmiin kuuluvista osallistujista kerätään tietoa, tiedon keruu on järjestelmällistä ja kerätty tieto yhteismitallista. Vähimmäisvaatimuksena voi pitää esimerkiksi lisenssitietojen yhteydessä koottavaa perustietokantaa erityisryhmiin kuuluvista lajiharrastajista ja kilpailijoista sekä säännöllisiä seurakyselyitä, joilla kartoitetaan seurojen järjestämän erityisryhmille suunnatun toiminnan määriä ja muotoja.

Arvioi erityisliikkujien tai vammaisurheilijoiden määriä lajiliiton toiminnassa vuonna 2013 (n=28)

Vastaajat arvioivat osallistujien (vammaishuippu-urheilijat, kansallisen tason vammaisurheilijat, aikuiset harrasteliikkujat, lapset ja nuoret) sekä joukkueiden ja ryhmien määriä. Sanalliset arviot tai raja-arvot muokattiin numeroiksi pyöristämällä. Lajiliittojen ilmoittamat määrät on koottu liitteeseen 3.

Vastausten perusteella (n=28):

- 18 liitossa on 148 vammaishuippu-urheilijaa.
- 19 liitossa on 601 kansallisen tason vammaisurheilijaa.
- 18 liitossa on 1 662 aikuista harrasteliikkujaa.
- 10 liitossa on 2 096 lasta ja nuorta.
- 9 liitossa on 199 joukkuetta/ryhmää (tai seuraa).

Määrätiedon kysyminen siten, että vastaajat ymmärtävät kysymyksen samalla tavalla, on hankalaa. Esimerkiksi vammaishuippu-urheilijan määritelmää tulisi selkiyttää. Joukkueita/ryhmiä koskevaa kysymystä kannattaa jatkossa selkeyttää siten, että selvitetään ensiksikin lajiliitossa erityisliikuntaa järjestävien seurojen määrä (ts. sellaiset seurat joiden toiminnassa on erillisiä erityisliikuntaryhmiä tai esimerkiksi vammaisurheilun joukkueita) ja toiseksi sellaisten seurojen määrä, joissa on mukana erityisryhmiin kuuluvia yksittäisiä harrastajia tai vammaisia liikkujia. Kumpaakin tietoa tarvitaan.

Arvioi erityisliikunnassa mukana olevien vapaaehtoisten toimijoiden määriä lajiliiton toiminnassa vuonna 2013 (n=26)

Vastausten perusteella (n=26)

- 23 lajiliitossa on 391 ohjaajaa ja valmentajaa.
- 12 lajiliitossa on 85 tuomaria tai toimitsijaa.
- 14 lajiliitossa on 215 avustajaa, opasta tai tukihenkilöä.
- 7 lajiliitossa on 135 muuta vapaaehtoista, kuten työryhmässä toimivat.

Vapaaehtoisuuden määrittely on hankalaa. Esimerkiksi osa vastaajista laskee mukaan myös koulutuksiin osallistuneita. Uinti, judo ja ratsastus painottavat, että osa vapaaehtoisista on samoja kuin vammattomien kisoissa ja tapahtumissa, joten erikseen erityisryhmien tai vammaisurheilun parissa toimivien vapaaehtoisten määriä on hankala, ellei mahdotonta laskea.

5.3 Laatumittarit

Onko vammaisten henkilöiden ääni ja osallisuus huomioitu lajiliiton toiminnassa? (n=33)

Kysymys sisältää 12 väittämää, joilla mitataan lajiliiton toimenpiteitä ja palveluilta erityisryhmille. Kysymystä käytetään myös lajiliittoarvioinnin osallisuusmittarina. Vastausten lajiliittokohtainen koonti löytyy liitteestä 4.

Yleisellä tasolla tarkasteltuna parhaiten on huolehdittu vammaisurheilun (tai erityisliikunnan) mukana olosta toimintasuunnitelmissa (24), esteettömyydestä lajiliiton tiloissa (23), yhteistyöstä vammais- ja kansanterveysjärjestöjen kanssa (22) sekä tiedotuksesta (22).

Lajiliittojen tulisi parantaa vammaisten henkilöiden osallisuutta siten, että vammaisten henkilöiden ääni kuuluu ja heitä on mukana lajiliiton päätöksenteossa kaikilla tasoilla. 19 lajiliitolla on erityisliikunnan tai vammaisurheilun vastuuhenkilö ja alle puolella (14) on mukana luottamustehtävissä vammaisia henkilöitä tai heidän edustajiaan. Vammaisten henkilöiden palautetta kysytään 18 lajiliitossa ja kolmasosalla (11) on oma työryhmä.

Verkkopalvelujensa toimivuuden näkövammaisille (saavutettavuus) ovat huomioineet vain purjehdus ja ratsastus.

TAULUKKO 1. *Osallisuus ja vammaisurheilun/erityisliikunnan erityispiirteiden huomioiminen. (n=33)*

Onko vammaisurheilun/erityisliikunnan erityispiirteet ja vammaisten henkilöiden osallisuus huomioitu liiton toiminnassa 2011–2013?	Kyllä	Ei	Yhteensä
Hallituksessa on vammaisurheilun tai erityisliikunnan osaamista.	13	17	30
Vammaisia henkilöitä tai heidän edustajiaan on mukana liittomme luottamustehtävissä.	14	18	32
Yhteistyö vammais- ja kansanterveysjärjestöjen kanssa on toimivaa.	22	7	29
Esteettömyys: vammaiset henkilöt pääsevät tiloihimme ja pystyvät toimimaan.	23	4	27
Verkkopalvelussa on huomioitu saavutettavuus (esim. näkövammaisten apuvälineet).	2	27	29
Vammaisurheilu/erityisliikunta on mukana toiminta-suunnitelmassa ja -kertomuksessa.	24	8	32
Vammaisten henkilöiden palautetta kysytään ja se huomioidaan toiminnan kehittämisessä.	18	12	30
Vammaisurheilusta/erityisliikunnasta tiedotetaan sekä yleisten kanavien kautta että suoraan erityisryhmille.	22	9	31
Vammaisurheilulla/erityisliikunnalla on oma työryhmä.	11	22	33
Liitolla on vammaisurheilua/erityisliikuntaa koskeva seuranta- tai arviointijärjestelmä.	5	26	31
Vammaisurheilun/erityisliikunnan sisältöjä on sisällytetty liiton koulutusjärjestelmiin.	20	13	33
Vammaisurheilulla/erityisliikunnalla on nimetty vastuuhenkilö.	19	12	31

Jos järjestätte vammaisten kilpa- ja huippu-urheilua arvioi asteikolla 1–4 kuinka hyvin olette onnistuneet seuraavilla osa-alueilla (n=23)

TAULUKKO 2. *Vammaiskilpaurheilun järjestäminen.*

Jos järjestätte vammaisten kilpa- ja huippu-urheilua, kuinka hyvin olette onnistuneet	1	2	3	4	Yht.	KA
Henkilöstön vammaisurheiluosaaminen	2	10	9	2	23	2,48
Vammaisurheilijoiden arvokisamenestys	2	2	8	8	20	3,1
Vammaishuippu-urheilijoiden maajoukkue-valmennuksen järjestäminen	5	4	7	5	21	2,57
Vammaisurheilu osana ohjaaja- ja valmentajakoulutusta	7	11	5	0	23	1,91
Vaikuttaminen kansainvälisessä kattojärjestössä	4	9	6	2	21	2,29
Vammaisurheilijoiden päivittäisvalmennuksen järjestäminen	9	5	8	0	22	1,95
Vammaisurheilun jalkauttaminen seuroihin	6	14	2	1	23	1,91
Uusien vammaisurheilijoiden rekrytointi	11	11	1	0	23	1,57
Vammaisurheilussa toimivien vapaaehtoisten määrä	13	6	4	0	23	1,61
Luokittelujärjestelmien kehittäminen	12	5	4	1	22	1,73
Lajin vammaisurheilijoiden näkyminen mediassa	4	11	5	2	22	2,23
Vammaisurheilun hyödyntäminen liiton varainhankinnassa	14	7	1	0	22	1,41
Vammaisurheilijoiden kilpailumahdollisuudet	3	6	8	5	22	2,68
Harjoittelu- ja kilpailuolosuhteiden esteettömyys	3	10	9	0	22	2,27
Vammaisurheilijoiden lisenssi- ja vakuutuskäytännöt	4	2	10	6	22	2,82
Vammaisurheilun seuranta ja tilastointi	10	8	4	1	23	1,83
Kilpailutoimintaan osallistuvien vammais-urheilijoiden määrä	11	9	3	0	23	1,65
Yhteensä	**120**	**130**	**94**	**33**	**377**	**2,12**

Vammaiskilpa- ja huippu-urheilua järjestävät lajiliitot arvioivat neliportaisella asteikolla (heikko, tyydyttävä, hyvä, erinomainen) onnistumistaan 17 osa-alueella. Noin kolmasosa jätti vastaamatta. Keskiarvo on tyydyttävä (2.12). Tätä kysymystä käytetään lajiliittoarvioinnin vammaisurheilun integraation mittarina. Liittokohtaiset vastukset on koottu liitteeseen 5.

Lajiliitot arvioivat onnistuneensa parhaiten vammaiskilpaurheilijoiden arvokisamenestyksessä (3.1), lisenssi- ja vakuutuskäytännöissä (2.82), kilpailumahdollisuuksissa (2.68) sekä maajoukkuevalmennuksen järjestämisessä (2.57). Heikoimmin on onnistuttu varainhankinnassa (1.41), uusien urheilijoiden rekrytoinnissa (1.57), vapaaehtoisten määrässä (1.61) ja kilpailujen osallistujamäärissä (1.65).

Onko lajiliitolla oma luokittelija? (n=33)

Vain viidellä lajiliitolla on oma luokittelija (ampumaurheilu, judo, ratsastus, uinti, yleisurheilu). Suomen Uimaliitto erottuu muista yhdellä kansainvälisellä ja kolmella kansallisella luokittelijallaan. Tosin uinnin luokittelu tunnetaan myös hyvin vaativana. Judossa luokittelu koskee vain näkövammaisia urheilijoita ja siitä huolehtivat silmälääkärit. Ratsastuksella on kaksi luokittelijaa, ampumaurheilussa yksi ja yleisurheilussa ”useampia”.

Luokittelu koskee käytännössä vain paralympialajeja. Luokittelujärjestelmän tai oman luokittelijan puuttuminen viestii puutteellisesta sitoutumisesta vammaiskilpaurheilun kehittämiseen. Puutteet luokittelujärjestelmässä voivat vaikeuttaa uusien vammaisurheilijoiden rekrytointia.

5.4 Kolmivuotiskauden arviointia

Saiko lajiliitto kohdennettua tukea vammaisurheiluun tai erityisliikuntaan vuonna 2013 (n=29)

16 lajiliittoa ei ole saanut tukea mistään. Muutama tosin tunnustaa, ettei ole hakenutkaan. Suomen Paralympiakomitea/Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö on vammaishuippu-urheilun merkittävin tukija. Yksitoista lajiliittoa kuvaa saaneensa yhteensä noin 400 000 euroa tukea paralympiavalmennukseen tai suoraan kohdennettuna paralympiaurheilijoille. Uusista integraatiolajeista koripallo ja jousiammunta ovat saaneet siirtymävaiheen tukea suoraan ministeriöstä, ja uinti arvelee, että ministeriön yleisavustuksessa on huomioitu vammaisuinti, mutta ei korvamerkittynä.

Judo, jalkapallo ja ratsastus ovat hakeneet pieniä tukia omien verkostojen kautta. Purjehdus ja ratsastus mainitsivat VAU:n kustantaneen Special Olympics -urheilijoiden toimintaa.

Arvioi kuinka suuri osa työntekijäresursseista käytettiin vammaisurheiluun ja erityisliikuntaan vuonna 2013 (n=28)

Vastaajien ilmoittama työmäärä erityisliikuntaan ja/tai vammaisurheiluun on yhteensä 106 henkilötyökuukautta, mikä vastaa keskimäärin 3,6 kuukauden työpanosta liittoa kohden. Vaihteluväli oli suuri. Viidellä liitolla työpanos on nolla, uinnilla 12 ja ampumaurheilulla 30 kuukautta. Kahdeksassa liitossa työpanoksen arvellaan olevan yli kaksi kuukautta ja loput käyttävät työhön muutamasta viikosta runsaaseen kuukauteen vuodessa. Työntekijämäärinä laskettuna työkuukaudet vastaavat yhdeksää päätoimista henkilöä – siis pelkästään vammaisurheiluun ja erityisliikuntaan.

Vastauksiin on syytä suhtautua varauksella. Vain korvamerkitty tuki ja työ on näkyvää ja raportoitavissa. On todennäköistä, että suuri osa seurojen tukemiseen ja matalan kynnyksen ohjelmien kehittelyyn kuluvasta työstä sataa niin sanotusti myös erityisliikunnan laariin. Rahojen ja käytettyjen resurssien sijaan olisi ehkä tärkeämpää kohdentaa katseet tuloksiin: Kuinka monessa seurassa on erityisryhmiin kuuluvia liikkujia tai kohdennettuja palveluja? Saatiinko menestystä ja mitaleita?

Mitkä ovat kolmivuotiskauden keskeisimmät onnistumiset vammaisurheilussa tai erityisliikunnassa? (n=28) Mikä ei ole onnistunut tai on vielä kesken? (n=23)

Lajiliittojen toiminnan ydin perustuu kilpaurheiluun. Onnistumiset kuvataan arvokisatuloksina, menestyneinä vammaisurheilijoina, onnistuneina kisatapahtumia tai esimerkiksi vammaisurheilujoukkueen tukemisena. Myös siirtymäprosessi itsessään voi olla onnistunut. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi pöytätenniksen, jousiammunnan ja lumilautailun siirtymistä lajiliiton alaisuuteen, salibandyssä kuurojen integroitumista ”ns. normaaliin sarjatoimintaan” ja ratsastuksessa kehitysvammaisten mukaan tuloa lajiliiton alle. Seuratoiminnan edistysaskeleista iloitaan seitsemässä liitossa. Esimer-

kiksi purjehduksessa ”vakiinnutettiin 3 seuraa toimintaan ja saatiin 4–5 aloittavaa seuraa”.

Kilpaurheilun ja siirtymisten ohessa on helpotettu erityisryhmien osallistumista lajiliiton toimintaan esimerkiksi yhteistyöllä (urheiluopistot, vammaisurheilujärjestöt), esteettömyydellä, koulutuksilla ja sovelluksilla (”ringsal on mahdollinen soveltavassa liikunnassa”). Voimistelu mainitsee erityisliikuntaryhmiin kuuluvien henkilöiden huomioimisen ”Gymnaestrada-valmisteluissa” ja ampumaurheilu on tyytyväinen vammaisurheilun tasa-arvoisuuteen.

Osa onnistumisista ja epäonnistumista jää tunnistamatta, oletettavasti siksi, että vain harvalla lajiliitolla on suunnitelma erityisliikunnan tai vammaisurheilun seurantaan. Suunnitelman puuttuessa ei ole tapaa, jolla työtä ohjataan, onnistumisia (tai epäonnistumisia) kootaan tai niistä otetaan oppia, tai tavoitteita, joihin onnistumista peilataan.

Mikä on yllättänyt? (n=17)

Lajiliittointegraatio on edennyt vauhdilla ja kiinnostus vammaisurheilua kohtaan lisääntynyt. Seurojen kiinnostus on noussut. Tanssiurheiluliiton oma seurakysely 2013 osoitti, että toiminnalle on tilausta sillä

> *niistä seuroista, joissa erityisryhmien harrastusmahdollisuuksia ei vielä ole, 70 % on kiinnostunut tarjoamaan tulevaisuudessa harrastusmahdollisuuksia myös erityistä tukea tarvitseville liikkujille. Näistä 60 % olisi kiinnostunut perustamaan erityisryhmän ja 40 % ottamaan nämä harrastajat mukaan seuran perustarjontaan.*

Ratsastuksen yhteyshenkilö saa ”viikoittain” koulutustiedusteluja ja yhteydenottoja uusilta harrastajilta ja tallitoimijoilta. Jousiammunnassa kiitellään para-ampujien ja vammattomien välistä sopua huolimatta jälkimmäisten rahaongelmista, suunnistuksessa sitoutuneita harrastajia ja ammunnassa vireästi käynnistynyttä haulikkoammuntaa. Purjehdus kertoo, kuinka vammaisurheilu on noussut esiin ja ”pysyminen julkisuudessa osana urheilukulttuuria eli ei vain muoti-ilmiönä”.

Kolme lajiliittovastaajaa mainitsee negatiivisena yllätyksenä vammaisurheilijoiden, vammaisurheiluliikkeen tai kuntakentän ”integraatiovastaisuuden” tai halun ”eriytyä omaksi saarekkeekseen”. Uinti toivoo enemmän lajiliittojen välistä yhteistyötä ja tilaisuuksia kohdata ja oppia toisilta lajiliitoilta.

5.5 Lähivuosien haasteet

Mitä ovat lähivuosien keskeisimmät tavoitteet vammaisurheilussa ja/tai erityisliikunnassa? (n=31)

Lajiliittojen keskeisiä tehtäviä ovat seurakentän tukeminen (n=18) ja uusien liikkujien ja urheilijoiden rekrytointi (n=16) (”lisää harrastajia, uusia ohjaajia ja uusia seuroja mukaan toimintaan”). Muutama liitto aikoo käynnistää seurojen seurantaa.

Menestystä tavoittelee kahdeksan, koulutuksen käynnistämistä tai kehittämistä neljä ja vammaisurheilun tilanteen selkeyttämistä kolme lajiliittoa. Resurssit hidastavat

vammaisurheilun etenemistä. Keskeisimpinä mainitaan ohjaajien, valmentajien ja vapaaehtoisten, mutta etenkin rahan puute.

Haluatteko keskustella vammaisurheilun tai erityisliikunnan kehittämisestä tai toivotteko että teihin otetaan yhteyttä? (n=29)

20 lajiliittoa haluaa, että vammaisurheilun toimijat ottavat yhteyttä, yhdeksän ei. Kiinnostuksen aiheet vaihtelevat rekrytoinnista (miten madallamme kynnystä tulla mukaan seuraan) osaamiseen (miten tuemme seuroja, ohjaajakoulutuksen järjestäminen), yleisiin kehittämistoiveisiin (VAU koordinoimaan lajilittojen yhteistä kehitystyötä) ja ideointiin. Useampi liitto kuitenkin muistuttaa, että nykyisten resurssien puitteissa toimintaa ei ole mahdollista laajentaa.

5.6 Lopuksi

Selvitys osoittaa, että integraation prosesseja on kuljetettu kolmella junalla. Vammaishuippu-urheilua kuljettaa paralympialiike/huippu-urheiluyksikkö ja kaikkien osallisuutta painottavaa pirstaleista vammaisurheilukenttää VAU. Ministeriön muistioihin kirjattu ”erityisliikunnan integraatiokehitys” -lähestymistapa on epäselvin. Yhteisten tavoitteiden puuttuessa toimintatavat, tukitoimet ja seuranta ontuvat.

Vammaisurheilulajien siirtoja on hoidettu pala kerrallaan vastaanottajaliiton resurssien puitteissa. Ensiksi siirtyivät paralympialajit, seuraavaksi muut liikunta- ja näkövammaisten lajit ja hännän huippuna on ryhdytty sopimaan Special Olympics -lajien käytännön yhteistyöstä. Kuurojen ja elinsiirtourheilun siirtymiseen tai lajiliittojen vastuun lisääntymiseen viittaavia toimenpiteitä ei ole näkyvissä.

Paralympialajien integroitumista lajiliittoihin on vauhditettu rahalla. Muiden vammaisurheilulajien tai erityisliikunnan osalta kokonaisvastuu on edennyt hitaammin. Keskeneräisyyttä ja hämmennystä esiintyy eniten ei-paralympialajien paikasta, koska ministeriön porkkanarahat eivät ole ulottuneet niihin. Kokonaisvastuu koko erityisliikunnan kentästä ja kaikista vammaisurheilun lajeista ei välttämättä innosta monien paineiden alla toimivia liittoja, semminkin kun vammaisurheilulajit ovat olleet toiveissaan epäyhtenäisiä ja osa jopa kielteisiä (ks. Jakonen & Saari 2013) siirtymistä kohtaan.

Erilliset maininnat (onnistumiset, yllätykset tai haasteet) erityistä tukea tarvitsevien lasten mukana olosta ja erityisryhmiin kuuluvien aikuisten harraste- ja terveysliikunnasta jäivät tässä kyselyssä vähäisiksi. Lasten liikunnan ohella aikuisten terveyttä ja hyvinvointia edistävä liikunta jäävät lajiliitoissa helposti kilpailullisemman toiminnan varjoon. Kyselyn vastaajat tuntevat ehkä parhaiten vammaiskilpaurheilun. Toisaalta lasten liikunta ja terveysliikunta ovat sellaista perustyötä, josta vastaavat seurat.

6 Lajiliittojen tulos-perusteinen arviointi

6 Lajiliittojen tulosperusteinen arviointi

6.1 Arviointi kahtena ryhmänä

Lajiliitot jaettiin arvioinnissa kahteen ryhmään[11] : vammaiskilpaurheilulajit ja muut lajit (erityisliikunta). Ryhmittelyn helpottamiseksi koottiin lajitaulukko, josta käy ilmi tämän hetkinen tilanne: lajinimi, vammaryhmä(t), kansainvälinen kattojärjestö, lajin vastuutahot ja vammattomien urheilusta vastaava lajiliitto (liite 6). Ryhmittely mahdollistaa lajien erityispiirteiden huomioimisen ja vammaisurheiluvastuun laajuuden mukaan tehtävät painotukset. Jokaista lajiliittoa pyrittiin arvioimaan ikään kuin se jo vastaisi kaikkien lajiperheeseensä kuuluvien vammaisurheilulajien toteuttamisesta. Joissakin lajeissa näitä on useita, toisissa ei yhtään.

A. Vammaiskilpaurheilulajit

Vammaiskilpaurheilulajeiksi luokiteltiin lajiliitot, joissa on vammaisurheilulajeja (paralympia-, Special Olympics-, muut, kuurojen urheilu, elinsiirtourheilu). Vammaiskilpaurheilulajeja arvioidaan kaikilla kolmella osa-alueella: 1) erityisryhmien ja seurojen määrä, 2) osallisuus, 3) vammaisurheilulajien integraatio.

Vammaiskilpaurheilua järjestävien lajien ryhmään luokiteltiin[12] Suomen Ampumaurheiluliitto, Suomen Biljardiliitto, Suomen Curlingliitto, Suomen Hiihtoliitto, Suomen Jousiampujain Liitto, Suomen Judoliitto, Suomen Jääkiekkoliitto, Suomen Keilailuliitto, Suomen Koripalloliitto, Suomen Lentopalloliitto, Suomen Lumilautaliitto, Suomen Melonta- ja Soutuliitto, Suomen Palloliitto, Suomen Purjehdus ja Veneily, Suomen Pyöräilyunioni, Suomen Pöytätennisliitto, Suomen Ratsastajainliitto, Suomen Salibandyliitto, Suomen Suunnistusliitto, Suomen Tanssiurheiluliitto, Suomen Tennisliitto, Suomen Uimaliitto, Suomen Urheiluliitto ja Suomen Voimanostoliitto.

B. Muut lajit (erityisliikunta)

Muihin lajeihin kuuluvat periaatteessa kaikki loput lajiliitot, jotka eivät toteuta vammaiskilpaurheilua, mutta järjestävät (tai voisivat järjestää) liikuntaa erityisryhmiin kuuluville lapsi- ja tai aikuisryhmille. Niitä arvioidaan vain 1) erityisryhmien ja seurojen määrä ja 2) osallisuus -mittareilla.

---

11 AKK-motorsport ja Suomen Voimisteluliitto ryhmiteltiin jälkimmäiseen ryhmään (ensimmäisellä on liikuntavammaisia kilpaurheilijoita ja jälkimmäisen edustama laji rytminen kilpavoimistelu on Special Olympics -laji). Tarkkuussuunnistus ei ole teknisesti katsottuna vammaisurheilulaji, mutta laajasti harrastettu kilpaurheilulaji myös vammaisten henkilöiden keskuudessa, joten siihen sovellettiin vammaisurheilulajien arviointia.

12 Vammaiskilpaurheilulajeihin kuuluvat myös Suomen Golfliitto, Suomen Taitoluisteluliitto, Suomen Ampumahiihtoliitto, Suomen Miekkailu- ja 5-otteluliitto, Suomen Triathlonliitto, Suomen Shakkiliitto ja Suomen Petanqueliitto, jotka eivät vastanneet VAU-kyselyyn ja joita ei siten ole arvioitu.

Muut lajit (erityisliikunta): VAU-kyselyyn vastanneista lajiliitoista tähän kategoriaan luokiteltiin AKK-Motorsport, Sukeltajaliitto, Suomen Jääpalloliitto, Suomen Kaukalopallo- ja Ringetteliitto, Suomen Kiipeilyliitto, Suomen Pesäpalloliitto, Suomen Rugbyliitto, Suomen Tikkaurheiluliitto ja Suomen Voimisteluliitto.

6.2 Kolme arvioitavaa osa-aluetta

Seuraavaksi kuvataan kunkin osa-alueen tavoite, mittarit ja arvioinnin toteutus. Kolmen indikaattorin (mittarin) yhteenlaskettu maksimi pistemäärä on 12.

1. Erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden ja toimintaa järjestävien seurojen määrä

Tavoite:
Lajiliiton toiminnassa sen eri tasoilla (harraste, huippu-urheilu) on mukana eri-ikäisiä vammaisia liikkujia/vammaisurheilijoita tai erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä. Lajiliiton jäsenseurat toteuttavat vammaisurheilua ja/tai erityisliikuntaa sekä mahdollistavat sen, että vammaiset ja pitkäaikaissairaat liikkujat voivat osallistua lajiliiton yleisiin ryhmiin.
Mittarit:
1a) Osallistujamäärät (vammaishuippu-urheilijat, kansallisen tason vammaisurheilijat, aikuiset harrasteliikkujat, lapset ja nuoret).
- lisenssien määrä, seurakysely

1b) Niiden jäsenseurojen määrä, jotka toteuttavat erityisliikuntaa tai vammaisurheilua ja/tai joiden toiminnassa on mukana vammaisia tai erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä.
- seurakysely kerran vuodessa

Arvioinnin toteutus (liite 3)
- lajiliitto voi saada korkeintaan yhden pisteen jokaisesta seuraavasta osa-alueesta: a) seurantajärjestelmät, b) toimintaa toteuttavien seurojen osuus kaikista seuroista, c) seuroissa mukana olevien erityisryhmiin kuuluvien harrastajien osuus kaikista harrastajista ja d) lajiliiton rekisterissä olevien vammaisurheilijoiden määrä. Maksimipistemäärä 4.

HUOM: Tässä arviointikokeilussa annettiin yksi piste niille lajiliitoille, jotka ovat toteuttaneet seurantaa erityisryhmistä tai seuroista (lisenssi, seurakysely tms.), liite 3. Loput kolme pistettä jätettiin jakamatta määrätietojen puutteiden takia.

2. Osallisuus ja erityisryhmiin kuuluville henkilöille kohdennetut palvelut

Tavoite:
Lajiliitto tukee erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden mahdollisuuksia osallistua liiton toimintaan sen kaikilla tasoilla. Lajiliitto kohdentaa palveluita erilaisille tuen tarpeessa oleville erityisryhmille.
Mittari:
Toteutuuko vammaisten henkilöiden osallisuus ja onko kohdennettuja palveluja?

Arvioinnin toteutus (liite 4)

- Lomakkeen kysymys 15. Onko vammaisurheilun ja liikunnan erityispiirteet ja vammaisten henkilöiden osallisuus huomioitu liiton toiminnassa 2011–2013?
- Lajiliiton vastuuhenkilö arvioi itse.
- 12 väitettä, kyllä-vastausten määrä pisteytettiin neljään luokkaan: 1–3= 1 piste, 4–6=2 pistettä, 7–9=3 pistettä, 10–12=4 pistettä, maksimi 4 pistettä.

3. Vammaisurheilulajien integroituminen lajiliiton toimintaan

Tavoite:

Vammaisurheilun/-laji(t) ja vammaiskilpaurheilijat ovat tärkeä ja luonnollinen osa lajiliiton toimintaa, mikä näkyy mm. henkilöstön osaamisena, koulutuksessa, tiedotuksessa, varainhankinnassa, olosuhteissa, päivittäisharjoittelun ja valmennuksen järjestämisessä, kilpailujärjestelmissä sekä vastuuna lajin kehittämisestä, rekrytoinnista, luokittelusta, seurannasta ja kansainvälisestä yhteistyöstä.

Mittari:

Onnistuminen vammaiskilpa-ja huippu-urheilun eri osa-alueilla.

Arvioinnin toteutus (liite 5)

- Lomakkeen kysymys 16. Jos järjestätte vammaisten kilpa- ja huippu-urheilua arvioi asteikolla 1–4 kuinka hyvin olette onnistuneet seuraavilla osa-alueilla?
- 17 arviointilauseketta asteikolla 1-4. Lajiliiton keskiarvo (pyöristettynä) = pistemäärä. Maksimipisteet 4.
- Lajiliiton vastuuhenkilö arvioi itse.

6.3 Tulokset

Tulokset koskevat vain niitä 33 lajiliittoa, jotka vastasivat VAU-kyselyyn. Taulukossa 3 esitetään paremmuusjärjestyksessä 24 vammaiskilpaurheilulajin (nykyisen tai potentiaalisen) emoliiton saamat pisteet jokaisesta mittarista sekä yhteenlasketut loppupisteet. Taulukossa 4 ne esitetään muiden yhdeksän lajin osalta. Huom: Mittari 1:n osalta esitetään vain seurantajärjestelmästä saadut pisteet. Osallistuja- tai seurojen määräpisteitä ei laskettu.

TAULUKKO 3. *Vammaiskilpaurheilulajit (24 lajiliittoa).*

LAJILIITTO	Mittari 1	Mittari 2	Mittari 3	Yht-
Suomen Judoliitto	1	4	3,41	8,4
Suomen Uimaliitto	1	4	2,94	7,9
Suomen Ratsastajainliitto	1	4	2,47	7,5
Suomen Curlingliitto	1	4	2,41	7,4
Suomen Purjehdus ja Veneily	1	4	1,88	6,9
Suomen Urheiluliitto	1	3	2,82	6,8
Suomen Ampumaurheiluliitto	1	3	2,59	6,6
Suomen Pyöräilyunioni	1	3	2,35	6,4
Suomen Pöytätennisliitto	1	3	2,24	6,2
Suomen Koripalloliitto	1	3	2,12	6,1
Suomen Jousiampujain Liitto	0	3	2,35	5,4
Suomen Suunnistusliitto	0	3	2,41	5,4
Suomen Tanssiurheiluliitto	1	3	1,18	5,2
Suomen Tennisliitto	0	3	2,12	5,1
Suomen Keilailuliitto	1	2	1,88	4,9
Suomen Salibandyliitto	1	2	1,71	4,7
Suomen Palloliitto	1	3	*	4,0
Suomen Biljardiliitto	1	1	1,59	3,6
Suomen Melonta- ja Soutuliitto	1	1	1,56	3,6
Suomen Voimanostoliitto	0	2	1,59	3,6
Suomen Jääkiekkoliitto	1	2	*	3,0
Suomen Hiihtoliitto	0	1	1,88	2,9
Suomen Lentopalloliitto	0	1	*	1,0
Suomen Lumilautaliitto	0	0	*	0,0

*) Suomen Palloliitto, Suomen Jääkiekkoliitto, Suomen Lentopalloliitto ja Suomen Lumilautaliitto eivät vastanneet vammaisten kilpa- ja huippu-urheilua koskevaan kysymykseen. Kolme ensimmäistä eivät ole ottaneet vastuuta vammaiskilpaurheilusta. Suomen Lumilautaliitto otti vastuun (paralympia/lumilautacross) vuoden 2014 alusta.

TAULUKKO 4. *Muut lajit/erityisliikunta (9 lajiliittoa).*

LAJILIITTO	Mittari 1	Mittari 2	Yhteensä
Sukeltajaliitto	1	3	4
Suomen Pesäpalloliitto	1	3	4
AKK-Motorsport	1	2	3
Suomen Kiipeilyliitto	1	1	2
Suomen Jääpalloliitto	0	1	1
Suomen Kaukalopallo- ja Ringetteliitto	0	1	1
Suomen Voimisteluliitto	0	1	1
Suomen Rugbyliitto	0	0	0
Suomen Tikkaurheiluliitto	0	0	0

6.4 Toimiiko tämä?

Määrien arviointi kesken

Lajiliittojen ilmoittamat osallistujamäärät on koottu liitteeseen 3, mutta niitä ei pisteytetty. Osallistujien ja seurojen määrien kokoamiseen ei ole olemassa järjestelmää tai ohjeistusta. Jotta ykkösmittari saadaan käyttöön, määrätietojen kokoaminen ja pisteyttäminen on suunniteltava lajiliittojen kanssa yhteistyössä. Ykkösmittaria voisi jäsentää esimerkiksi siten, että jokaiselta neljältä osa-alueelta (a–d) voisi saada maksimissaan yhden pisteen.

a) seurantajärjestelmä: jos lajiliitolla on käytössään luotettava ja systemaattinen tietojenkeruujärjestelmä toimintaa toteuttavista seuroista ja erityisryhmiin kuuluvista liikkujista=1p.

b) toimintaa toteuttavien seurojen määrä suhteessa jäsenseurojen määrään. Pisteytys? Maksimi 1p.

c) seuroissa mukana olevien erityisryhmiin kuuluvien harrastajien määrä suhteessa jäsenmäärään. Pisteytys? Maksimi 1p.

d) lajiliiton rekisterissä olevien vammaisurheilijoiden määrä: jos lajiliitolla on sekä vammaishuippu-urheilijoita että kansallisen tason vammaisurheilijoita=1p.

Lajiliittopalaute

Määräaikaan mennessä (28.11.) yhdeksän lajiliittoa täytti arviointijärjestelmää ja pisteitä koskevan palautekyselyn: Uinti, yleisurheilu, ampumaurheilu, voimistelu, koripallo, pesäpallo, suunnistus, kiipeily ja jalkapallo. Seitsemän arveli liittonsa pistemäärän kuvastavan hyvin todellisuutta. Integraatiotyön konkari (uinti) Kati Kauhanen pohti ”jos kyselyn johtopäätökset ovat suuntaa antamassa rahanjakoperusteissa, niin kuinka totuudenmukaisesti kyselyyn vastataan”. Itse hän koki arvioinnin hyvänä ja tärkeänä:

… ja antaa samalla meille työntekijöille pelimerkkejä osoittaa omassa lajiliitossa, missä ollaan menossa ja toisaalta kehittää omaa toimintaa eteenpäin. Kyselyn lisäksi tarvitaan myös avointa keskustelua ja vuorovaikutusta lajien kesken toiminnan kehittämisessä sekä yhteistyömuotojen löytämisessä. Jos mm. kyselyn tuloksia ja johtopäätöksiä käydään yhdessä läpi, löytyy varmasti kriittisemmällekin vastaajalle oikeanlainen suunta vastauksiin.

Samoilla linjoilla on myös Koripallon Wesa Walldén:

Tämä erittäin hyvä alku. Vielä sellainen lyhyt raportti toimialasta, jonka voi esitellä hallitukselle tai käyttää muuten kun kertoo omasta toiminnastaan. Tärkeää on jatkossa että pystyy koko ajan vertailemaan omaa kehitystään ja vertailemaan samalla muiden toimintaa.

Yleisurheilun Tapio Rajala olisi toivonut että vammaishuippu-urheilun menestys näkyisi arvioinnissa enemmän. Voimistelun Helena Collin puolestaan kokee että arviointi antaa huonomman kuvan kuin tilanne seuratasolla on,

…mutta tämä on siis vain minun arvio. Olemme edelleen mielellämme kehittämässä erityisliikunnan asemaa liitossamme kuin yhteisestikin ja meidän liitossa olemmekin enemmänkin keskittyneet viestimään asiasta ja puhumaan asiasta koulutuksissa.

Lasse Keski-Loppi (jalkapallo) kritisoi, että kokonaispistemäärä ei ole vertailtavaa, jos lajiliitto toimii vain kansallisella tasolla eikä vastaa lajinsa kansainvälisistä vammaisurheilulajeista.

Asiantuntijapalaute

Asiantuntijapalautteessaan Riikka Juntunen, Kimmo Mustonen ja Hannele Pöysti arvioivat mittarit toimiviksi ja arvioinnin lopputuloksia oikeaan osuvina. Mallin etuna on yksinkertaisuus ja helppous. Arvioinnin kolme mittaria ohjaavat lajiliittoja huolehtimaan ”koko paketista” (vastuu ruohonjuuritasosta, erityisryhmiin kuuluvista harrasteliikkujista ja lajin vammaiskilpaurheilumuotojen kansainvälisestä toiminnasta). Juntunen arvioi Special Olympics -näkökulmasta, että judo, koripallo, jalkapallo, salibandy ja yleisurheilu ”ovat ehkä jopa arvioineet toimintaansa alakanttiin”. Paralympia- ja huippu-urheilun näkökulmasta lukuja tarkastellut Mustonen puolestaan epäilee joidenkin lajiliittojen ilmoittamien huippu-urheilijalukujen olevan yläkanttiin. Lajiliittojen ilmoittamista määristä (liite 3) hän päättelee vammaishuippu-urheilijan käsitteen olevan joillekin epäselvä. Mustonen ehdottaa, että esimerkiksi Ski Sport Finland arvioitaisiin erikseen (nyt Hiihtoliiton alla). Lisäksi hän esittää, että arvioinnissa selvitettäisiin jotenkin myös nuorten paralympiaryhmässä ja akatemiaohjelmassa mukana oloa.

Pöysti arvelee arvioinnin toimivan myös työnsä tukena lajiliittoyhteistyössä. Arviointimenetelmä soveltuu hyvin kehittämisen työkaluksi.

Jos mietitään kehityskumppanuutta, olis kiva käydän tän pohjalta juttelemassa sen [lajiliiton] vastuuhenkilön kanssa.

Raportin tulosluku lähetettiin sähköpostitse kommentoitavaksi myös Kuurojen Urheiluliiton Juha-Matti Aaltoselle, joka viestitti SKUL:n tekevän yhteistyötä 10–11 lajiliiton kanssa (jääkiekko, beachvolley/lentopallo, yleisurheilu, suunnistus, keilailu, salibandy, golf, curling, sulkapallo, alppihiihto ja lumilautailu). Lajiliittoyhteistyöstä haetaan lähinnä apua arvokisojen järjestämiseen ja valmennukseen. Lisäksi lajiliitoista lainataan kisa-asuja. Muihin vammaisryhmiin verrattuna hän arvelee kuurojen kynnyksen yhteistyöhön olevan hieman suurempi

koska olemme ainoa vammaisryhmä joko käyttää äidinkielenään muuta kuin puhuttua kieltä –viittomakieltä […] osittain tämä eristäytyneisyys on oma valinta, osittain opittuakin.

Yhteenveto arviointijärjestelmän toimivuudesta

Arviointijärjestelmän puutteena on, että se ei huomioi esimerkiksi sukupuolinäkökulmaa ja ikääntyviä (esimerkiksi ikääntyville suunnattua terveysliikuntaa ja ohjelmiin osallistuvia). Niin ikään tilanteet, joissa lajiliitolla on vastuullaan useita eri vammaryhmiä ja/tai vammaisurheilulajeja, jäävät osin näkymättömiin. Esimerkiksi judo, jalkapallo, purjehdus & veneily, ratsastus, tanssi, uinti ja yleisurheilu liikuttavat useita eri vammaryhmiä.

Vammaisurheilulajien kokonaisvastuuta painottava arviointi voi tukea vammaiskilpaurheilulajien siirtymistä lajiliittoon. Joidenkin isojen lajiliittojen (jalkapallo, jääkiekko) ovia kolkuttelee useitakin vammaryhmiä maajoukkueineen. Tekisikö tällainen arviointi vammaisurheilusta lajiliitolle houkuttelevamman? Ja kun vammaiskilpaurheilu siirtyy lajiliittoon, voisiko se toimia tienraivaajana muillekin erityisryhmille (edellyttäen, että arviointi tukee laajaa kokonaisvastuuta)?

Lajiliitot pohtivat palautteessaan itsearvioinnin luotettavuutta. Eri vastaajat tulkitsevat kysymykset eri tavoin. Osa pohtii, miten karsitaan tulkintavirheet (hankalasti hahmotettavat käsitteet), tai tietoinen harhaanjohtaminen.

Kun lajiliittojen määrätiedot saadaan mukaan, arviointimenetelmä antaa suhteellisen luotettavan tilannekuvan lajiliiton toiminnasta sekä lajiliitoille että muutosprosesseja ohjaaville ammattilaisille. Jos itsearviointia käytetään esimerkiksi tulosperusteisen arvioinnin perusteena, tulosten luotettavuuden ja yhteismitallisuuden varmistamiseen tarvitaan ulkopuolinen asiantuntija. Itsearvioinnin tarkkuutta ja luotettavuutta voi parantaa esimerkiksi sillä, että lajiliitto kokoaa ja käsittelee vastauksensa erityisliikunnan (tai vammaisurheilun) työryhmässä tai sillä, että ulkopuolinen asiantuntija keskustelee lajiliiton vastauksista yhdessä lajiliittoedustajien kanssa varmistaen, että kysymys on ymmärretty ja asiaa käsitelty mahdollisimman monesta näkökulmasta.

LÄHTEET

Eräsaari, R. 2005. Inkluusio, ekskluusio ja integraatio sosiaalipolitiikassa Kiistakysymysten kartoitusta. Janus 13(3), 252–267.
Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi (HE 190/2014 vp) http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140190.pdf [luettu 4.11.2014]
Jakonen, N. & Saari, A. 2013. Mikä on lajin paikka? Vammaisurheilu ja -liikunta 3/2013, 12–14.
Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
Saari, A. 2014. Erityisliikuntakysely alueille/alueiden välinen vertailu (17.6.2014). Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.
Saari, A. 2011a. Inkluusion nosteet ja esteet liikuntakulttuurissa – Ideaalina kaikille avoin liikunnallinen iltapäivätoiminta. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health 174. Väitöskirja.
Saari, A. 2011b. Kaikille avoimen liikuntakulttuurin esteet ja nosteet – väliraportti liikunta- ja urheilujärjestöjen integraation prosesseista. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.
Saari, A. 2011c. Report Suomi meets Norja – Disability sport, from integration to inclusion, 15.-16.3.2011. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.
Sørensen, M. & Kahrs, N. 2006. Integration of Disability Sport in The Norwegian Sport Organizations: Lessons learned. Adapted Physical Activity Quarterly 23(2), 184–202.
Sørensen, M., Kahrs, N., Aamodt I.L., & Strand, G.H. 2003. Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999–2003. Sammendrag. Norges idretthøgskole.
Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010. Valtion liikuntapoliittisten toimenpiteiden vaikutusten arviointi (2003–2009), Liikunnan edistämisen linjoista joulukuussa 2008 annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen ja sen toteutuksen arviointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:3.
Van Lindert, C. 2014 (Mulier Instituut). Policy on disability sport in the Netherlands. A brief overview of changes and role of sports clubs. Presentation in Coventry Disability Sport Congress, 15.-17.9.2014.
Young, I-M. 1999. Residential Segregation and Differentiated Citizenship. Citizenship Studies 3, 237–252.

LIITTEET

Liite 1. Erityisryhmille suunnattua toimintaa, lajiliittojen oma kuvaus.
Liite 2. Kyselylomake (tiivistetty).
Liite 3. Arviointimittari 1.
Liite 4. Arviointimittari 2.
Liite 5. Arviointimittari 3.
Liite 6. Kansainväliset vammaisurheilulajit Suomessa.

Liite 1. Erityisryhmille suunnattua toimintaa, lajiliittojen oma kuvaus. OKM-kysely (1) ja VAU-kysely (2) (n=43)

Lajiliitto	Lajiliiton kuvaus
AKK-Motorsport ry (1,2)	Autourheilussa lähes kaikissa lajeissa liikuntavammaisten urheileminen on mahdollista erityishallintalaittein. Toimintaa on tuettu erillishankkein, mm. Motorsport for All yhteistyössä TAMKin kanssa.
Sukeltajaliitto ry (1,2)	Laitesukellus. Jokaiselle on tarjottu mahdollisuus vedenalaisiin elämyksiin heidän omien fyysisten ja henkisten kykyjensä puitteissa. Erityisryhmiin kuuluvien sukeltajien eritystarpeet on huomioitu koulutusohjeissa ja Sukeltajaliitolla on koulutusmateriaali erityisryhmien sukeltamiseen liittyen. (Erityisryhmien kouluttajakoulutusta kehitettiin erillisprojektina vuonna 2003).
Suomen Ampumahiihtoliitto ry (1,2)	Liitto on hakenut Paralympian jäsenyyttä
Suomen Ampumaurheiluliitto ry (1,2)	Paralympialajien ja näkövammaisten ampumaurheilua
Suomen Biljardiliitto ry (1,2)	Pyörätuolibiljardi, kehitysvammaisten biljardi
Suomen Castingliitto ry (1)	Kilpailut ovat pyritty järjestämään sellaisissa paikoissa, että kaikki pääsevät mahdollisista liikuntaesteistä huolimatta.
Suomen Curlingliitto ry (1,2)	Liikuntavammaiset pelaavat pyörätuolicurlingia, kuulovammaiset "normaali" curlingia. Pyörätuolicurlingpelaajilla on myös ollut mahdollisuus pelata curlingin SM-sarjassa vammattomien pelaajien kanssa.
Suomen Golfliitto ry (1)	Liitolla on ollut oma erityisgolf toimikunta jo pitkään, toimikunta järjestää valmennusta ja kilpailuita eriasteisesti vammautuneille golfareille. Liitto on järjestänyt kolmena viime vuonna kansainvälisesti avoimen Finnish Disabled Open kilpailun, jossa osanottajia ollut suomalaisten lisäksi 5-7 maasta.
Suomen Hiihtoliitto ry (1,2)	Maasto-, ampuma- ja alppihiihdon osalta kansainväliseen menestykseen tähtäävää maajoukkuetoimintaa.
Suomen Ilmailuliitto ry (1)	Osalla tandemhyppymestareista on oikeus viedä vajaakuntoisia oppilaita taivaalle. Riippuliitimen minitrike, varjoliitimen pyörätuolialusta, moottorivarjoliitotriket, kaikki mahdollistavat lajimme harrastamisen liikuntakyvyn laskiessa. Kuumailmapalloharrastus mahdollista.
Suomen Jousiampujain Liitto ry (1,2)	Tietoinen vammaisurheilutoiminta liittyy liikuntavammaisiin. Liikuntavammaisten ollessa kyseessä puhumme parajousiammunnasta. Jousiammunta ja parajousiammunta ovat lajiliittomme ainoat "lajit", ja miellämme ne yhdeksi ja samaksi lajiksi.
Suomen Judoliitto ry (1,2)	tavallista judoa
Suomen Jääkiekkoliitto ry (1,2)	Proteesijääkiekon ja kuurojen maajoukkueet, kelkkakiekko
Suomen Jääpalloliitto ry (1,2)	Päänavaus on tehty pitämällä yhteyttä Paralympiakomiteaan.
Suomen Karateliitto ry (1)	Kansainvälisellä lajiliitolla on kehitteillä maailmanlaajuinen ohjelma erityisryhmien huomioimiseksi karatessa.
Suomen Kaukalopallo- ja Ringetteliitto ry (1,2)	Liitto tekee yhteistyötä Sovelin kanssa ja ringettellä on omat ohjeistuksensa ringsaliin eli "sisäringetteen".
Suomen Keilailuliitto ry (1,2)	Suomen Keilailuliitto tukee näkövammaisten, kuulovammaisten ja elinsiirtourheilijoiden toimintaa mahdollisuuksiensa mukaan
Suomen Kiipeilyliitto ry (1,2)	Kiipeilyn ohjaajakoulutusta liikunta- ja näkövammaisten ohjaajille ja hoitajille.
Suomen Koripalloliitto ry (1,2)	PT-koris: valmentaja- ja erotuomarikoulutusta, sarja- ja maajoukkuetoimintaa. SO-koris: valmentajakoulutusta, sarja- ja maajoukkuetoimintaa.
Suomen Lentopalloliitto ry (2)	Istumalentopallo on VAU:n alaista toimintaa, eikä meillä ole mitään erityisiä ohjelmia vammaisurheilijoille.
Suomen Luisteluliitto ry (1)	Erityisryhmät osallistuvat n. 15 tapahtumaan vuosittain. Niissä tapahtumissa järjestämme osaavan ohjaajan toteuttamaan luistelun ohjausta joko omana ryhmänä tai osana isompaa ryhmää.
Suomen Lumilautaliitto ry (1,2)	Matti Suur-Hamari mukana A-maajoukkuetoiminnassa, boardercross ryhmässä.
Suomen Melonta- ja Soutuliitto ry (1,2)	Melontaa
Suomen Miekkailu- ja 5-otteluliitto ry (1)	Pyörätuolimiekkailutoiminta on käynnistetty useassa seurassa
Suomen Palloliitto ry (1,2)	Kaikille avoimet erityisryhmien seurajoukkueet, tapahtuma- ja sarjatoiminta kaikille (avoin). Unified jalkapallo, Cp futis (tukena), sähköpyörätuolijalkapallo (tukena), Special Olympics (tukena).
Suomen Pesäpalloliitto ry (1)	Kehitteillä on pyörätuolipesäpallo
Suomen Purjehdus ja Veneily ry (1,2)	Purjehdusta ja veneilyä + kilpapurjehdusta
Suomen Pyöräilyunioni ry (1,2)	Tandempyöräily (näkövammaiset) Käsipyöräily (H1, H2 ja H3)
Suomen Pöytätennisliitto ry (1,2)	Pöytätenniksen luonteen vuoksi vammaisurheilu toimii luontevasti rinnan normaalin lajitoiminnan kanssa. Erikseen järjestetään joka vuosi

Liite 1. Erityisryhmille suunnattua toimintaa, lajiliittojen oma kuvaus. OKM-kysely (1) ja VAU-kysely (2) (n=43)

	vammaisten SM kilpailut, muuten vammaiset voivat osallistua kaikkiin lajin kansallisiin kilpailuihin ilman rajoituksia ja monet näin myös tekevät. Useimmiten lajissa mukana olevat vammaisurheilijat myös harjoittelevat yhdessä vammattomien kanssa ja esim. Esa Miettinen kutsutaan mukaan myös kaikille yleisille maajoukkueleireille. Lajissa vain pyörätuoliluokissa on joitakin erityissääntöjä (esim. syöttösääntö) verrattuna normaaleihin kilpailusääntöihin.
Suomen Ratagolfliitto ry (1)	Lajin parissa pelaa paljon erilaisia erityisryhmiä, mm invalideja, kehitysvammaisia, kuuroja jne. Muitten seurojen kanssa tehdään yhteistyötä, esim. psykososiaalisia seuroja kutsutaan kentille.
Suomen Ratsastajainliitto ry (1,2)	SRL:n alla vammaisratsastusta, joka on vammaisille kouluratsastuksesta mahdollisimman pienin muutoksin toteutettu laji -> voi harrastaa tai halutessaan myös kilpailla aina paralympiatasolle saakka. Lisäksi vammaisia on mukana muissakin ratsastuksen lajeissa, joissa he voivat halutessaan sekä kykyjensä mukaan kilpailla kaikille avoimissa luokissa. Lisäksi SRL tekee yhteistyötä Suomen Ratsastusterapeuttien sekä Sosiaalipedagogisen hevostoimintayhdistyksen kanssa.
Suomen Rugbyliitto ry (1,2)	Pyörätuolirugbyn auttamista, lähinnä jäsenseurojen puolesta.
Suomen Salibandyliitto ry (1,2)	Salibandyliitto ry on pyörittänyt vuodesta 1997 sähköpyörätuolisalibandyn kansallista sarjatoimintaa. Kuurojen salibandyn SM-sarja on järjestetty vuodesta 1996. Nykyään kuurot ovat integroituneet ns. normaaliin sarjatoimintaan. Heille järjestetään kuitenkin edelleen SM-turnaus vuosittain. Kehitysvammaisten salibandytoimintaa on tuettu mm. materiaalein. Tällä hetkellä on käynnissä neuvottelut kehitysvammaisten salibandysarjatoiminnan käynnistämisestä Salibandyliiton alaisuudessa.
Suomen Sulkapalloliitto ry (1)	Vammaissulkapallon integrointi aloitettiin vuoden 2013 alusta.
Suomen Suunnistusliitto ry (1,2)	Tarkkuussuunnistus. Vuosittain järjestetään eri puolilla Suomea noin 10 - 15 kansallista kilpailua ja suunnilleen sama määrä harjoituskilpailuja. Kilpailuihin osallistuvista arviolta kolmasosa on vammaisurheilijoita. Tarkkuussuunnistusta harrastavien vammaisurheilijoiden tarkkaa määrää ei ole tiedossa, koska heillä ei ole omaa sarjaa. Arvio tarkkuussuunnistusta harrastavien vammaisurheilijoiden määrästä on noin 20 - 30 henkilöä.
Suomen Taitoluisteluliitto ry (1)	Olemme kouluttaneet valmentajia erityisryhmien ohjaukseen.
Suomen Tanssiurheiluliitto ry (1,2)	pyörätuolitanssi ja vakio- ja latinalaistanssi
Suomen Tennisliitto ry (1,2)	Pyörätuolitennistä
Suomen Tikkaurheiluliitto ry (1,2)	STURL:ssa ei ole toteutettu vammaisurheilulajeja. Lajin säännöt edellyttävät heittämistä seisoen. Liikuntavammaisille voidaan tehdä erikoisjärjestelyjä kilpailun yhteydessä. Avustajan käyttö määrätyissä tilanteissa on sallittua.
Suomen Uimaliitto ry (1,2)	Seuroissa toimiii erilaisia vammaisuinti-/erityisuintiryhmiä. Osa ryhmistä on integroituja, joissa yksi tai useampi vammaisuimari, osa ryhmistä vammaisuimareiden "omia" ryhmiä. Lisäksi seuroissa voi olla vesijumpparyhmiä erityisliikkujille tai lapsille suunnattuja uimakouluja tai vesiralleja, joissa mukana voi olla vammaisuimari.
Suomen Urheiluliitto ry (1,2)	Huippu-urheilun osalta vammaisyleisurheilu on integroitunut täysin omana lajiryhmänään SUL:n valmennusjärjestelmään. VAU:n kanssa tehdyn yhteistyön myötä useat suurten paikkakuntien seurat ovat integroineet erityisryhmien lapsia ja nuoria omiin urheilukouluihinsa tai perustaneet heille omia harrastusryhmiä. Aikuisurheiluliiton kanssa tehdään laajaa SM-tasolle saakka ulottuvaa kilpailuyhteistyötä.
Suomen Voimanostoliitto ry (1,2)	VAU:n penkkipunnerrus.
Suomen Voimisteluliitto ry (1,2)	Special Olympics ja liikuntarajoitteisten rytminen voimistelu, erityisryhmien telinevoimistelu, liikuntarajoitteisten kuntojumppa, kuntoliikunta palvelukodeissa, lasten liikunta.

Vammaisurheilun ja erityisliikunnan tila valtakunnallisissa lajiliitoissa/elokuu 2014

Osa A. Yleiset tiedot ja toiminnan luonne

1. Lajiliiton nimi

2. Keitä (mitä vammaryhmiä) toimintaan osallistuu?

Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

- ☐ liikuntavammaisia (esim. pyörätuolia käyttävät, amputoidut ja cp-vammaiset henkilöt)
- ☐ näkövammaisia (esim. heikkonäköiset ja sokea)
- ☐ kehitysvammaisia
- ☐ kuulovammaisia
- ☐ elinsiirtourheilijoita
- ☐ erityisryhmiä, joiden diagnoosia ei tiedetä tai seurata
- ☐ muu, mikä

3. Kuvaile mitä vammaisurheilun lajeja/erityisliikuntaa olette toteuttaneet?

4. Erityisryhmien terveyttä edistävä liikunta

Mikä väite kuvaa parhaiten lajiliiton roolia erityisryhmien **terveyttä ja hyvinvointia edistävässä liikunnassa**?

Voit valita vain yhden vaihtoehdon.

- ○ Erityisryhmien osallistuminen pyritään huomioimaan lajiliiton kaikissa ohjelmissa ja lisäksi meillä on kohdennettuja ohjelmia erityisryhmille.
- ○ Meillä on joitakin terveyttä ja hyvinvointia edistäviä ohjelmia erityisryhmille ja/tai toimimme yhteistyökumppanina pyydettäessä.
- ○ Meillä ei ole ohjelmia erityisryhmille, mutta olemme kiinnostuneita asiasta.
- ○ Meillä ei ole resursseja ja/tai kiinnostusta kehittää terveyttä edistävää liikuntaa erityisryhmille.
- ○ Muu, mikä?

5. Vammaiskilpa- ja huippu-urheilu

Mikä väite kuvaa parhaiten lajiliiton roolia **vammaiskilpa- ja huippu-urheilussa**?

Voit valita vain yhden vaihtoehdon.

- ○ Vammaiskilpaurheilu on luonnollinen osa liittomme toimintaa ja vastaamme siitä itsenäisesti.
- ○ Toimimme vammaisurheilun yhteistyökumppanina ja/tai meillä on joitakin toimivia vammaisurheiluohjelmia tai -lajeja.
- ○ Liittomme ei vastaa vammaiskilpa-tai huippu-urheilusta, mutta olemme kiinnostuneita asiasta.
- ○ Meillä ei ole resursseja kehittää asiaa ja/tai se ei sovellu lajiimme.
- ○ Muu, mikä?

6. Erityistä tukea tarvitsevat lapset

Mikä väite kuvaa parhaiten lajiliiton roolia kun puhutaan **erityistä tukea tarvitsevista lapsista**?

- ○ Erityistä tukea tarvitsevat lapset on huomioitu lajiliiton kaikissa lasten liikunnan ohjelmissa (inkluusio) ja heille on myös kohdennettuja palveluja.
- ○ Meillä on joitakin erityislapsille kohdennettuja ohjelmia tai palveluja ja/tai toimimme yhteistyökumppanina pyydettäessä.
- ○ Meillä ei ole ohjelmia tai palveluja erityislapsille, mutta olemme kiinnostuneita asiasta.
- ○ Meillä ei ole resursseja ja/tai kiinnostusta huomioida erityislasten tarpeita.
- ○ Muu, mikä?

7. Miten (millä käsitteillä) erityisryhmien liikunnasta puhutaan lajiliitossa?

Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon. Kirjoita tekstikenttiin käyttämänne nimikkeet.

-Vammaisurheilu (esim. vammaisratsastus)
-Erityisliikunta (esim. erityisgolf)
-Soveltava liikunta (esim. sovellettu judo)
-Paralympia (esim. parapyöräily)
-Muu mikä/mitkä?

8. Keräättekö tietoa laj(e)issa mukana olevista **vammaisurheilijoista tai erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden** määristä?

-Ei, emme kerää tietoja/meillä ei ole tietoa henkilömääristä
-Kyllä, lisenssitietojen yhteydessä
-Kyllä, muulla tavalla

9. Keräättekö tietoja **jäsenseurojen** toteuttamasta vammaisurheilusta tai erityisliikunnasta (ryhmistä tai joukkueista)?
-Ei

-Kyllä, satunnaisesti
-Kyllä vuosittain, esimerkiksi seurakyselyn yhteydessä
-Muu, mikä

Osa B. Toiminnan määrät 2013

10. Arvioi erityisliikkujien tai vammaisurheilijoiden määriä lajiliiton toiminnassa vuonna 2013

Voit täsmentää vastaustasi tekstikenttään.

- Vammaishuippu-urheilijat
- Kansallisen tason vammaisurheilijat
-Aikuiset harrasteliikkujat
-Lapset ja nuoret
-Joukkueet/ryhmät

11. Arvioi erityisliikunnassa mukana olevien vapaaehtoisten toimijoiden määriä lajiliiton toiminnassa vuonna 2013
-ohjaajat ja valmentajat
-tuomarit ja toimitsijat
-avustajat, oppaat ja tukihenkilöt
-muut vapaaehtoiset

12. Saiko lajiliitto kohdennettua tukea vammaisurheiluun tai erityisliikuntaan vuonna 2013?

Kuvaile lyhyesti mitä tukea, mihin kohteeseen, miltä taholta ja tuen suuruus.

13. Arvioi kuinka suuri osuus työntekijäresursseista (henkilötyökuukausina) käytettiin vammaisurheiluun tai erityisliikuntaan vuonna 2013?

14. Arvioi kuinka suuri osuus vuoden 2013 kokonaismenoista käytettiin vammaisurheiluun tai erityisliikuntaan (n._%)?

Osa C. Toiminnan laadullinen arviointi 2011-2013

15. Onko vammaisurheilun/erityisliikunnan erityispiirteet ja vammaisten henkilöiden osallisuus huomioitu liiton toiminnassa 2011-2013?

Arvioi seuraavien väitteiden avulla. Vaihtoehdot kyllä, ei, eos (=en osaa sanoa)

	kyllä	ei	eos
Hallituksessa on vammaisurheilun tai erityisliikunnan osaamista.	○	○	○

Vammaisia henkilöitä tai heidän edustajiaan on mukana liittomme luottamustehtävissä.	○ ○ ○
Yhteistyö vammais- ja kansanterveysjärjestöjen kanssa on toimivaa.	○ ○ ○
Esteettömyys - vammaiset henkilöt pääsevät tiloihimme ja pystyvät toimimaan.	○ ○ ○
Verkkopalvelussa on huomioitu saavutettavuus (esim. näkövammaisten apuvälineet).	○ ○ ○
Vammaisurheilu/erityisliikunta on mukana toimintasuunnitelmassa ja -kertomuksessa.	○ ○ ○
Vammaisten henkilöiden palautetta kysytään ja se huomioidaan toiminnan kehittämisessä.	○ ○ ○
Vammaisurheilusta/erityisliikunnasta tiedotetaan sekä yleisten kanavien kautta että suoraan erityisryhmille.	○ ○ ○
Vammaisurheilulla/erityisliikunnalla on oma työryhmä.	○ ○ ○
Liitolla on vammaisurheilua/erityisliikuntaa koskeva seuranta- tai arviointijärjestelmä.	○ ○ ○
Vammaisurheilun/erityisliikunnan sisältöjä on sisällytetty liiton koulutusjärjestelmiin.	○ ○ ○
Vammaisurheilulla/erityisliikunnalla on nimetty vastuuhenkilö.	○ ○ ○

16. Jos järjestätte vammaisten kilpa- ja huippu-urheilua arvioi asteikolla 1-4 kuinka hyvin olette onnistuneet seuraavilla osa-alueilla

1=heikko, 2=tyydyttävä, 3=hyvä, 4= kiitettävä

	1 2 3 4
Henkilöstön vammaisurheiluosaaminen	○ ○ ○ ○
Vammaisurheilijoiden arvokisamenestys	○ ○ ○ ○
Vammaishuippu-urheilijoiden maajoukkuevalmennuksen järjestäminen	○ ○ ○ ○
Vammaisurheilu osana ohjaaja- ja valmentajakoulutusta	○ ○ ○ ○
Vaikuttaminen kansainvälisessä kattojärjestössä	○ ○ ○ ○
Vammaisurheilijoiden päivittäisvalmennuksen järjestäminen	○ ○ ○ ○
Vammaisurheilun jalkauttaminen seuroihin	○ ○ ○ ○
Uusien vammaisurheilijoiden rekrytointi	○ ○ ○ ○
Vammaisurheilussa toimivien vapaaehtoisten määrä	○ ○ ○ ○
Luokittelujärjestelmien kehittäminen	○ ○ ○ ○

Lajin vammaisurheilijoiden näkyminen mediassa	○ ○ ○ ○
Vammaisurheilun hyödyntäminen liiton varainhankinnassa	○ ○ ○ ○
Vammaisurheilijoiden kilpailumahdollisuudet	○ ○ ○ ○
Harjoittelu- ja kilpailuolosuhteiden esteettömyys	○ ○ ○ ○
Vammaisurheilijoiden lisenssi- ja vakuutuskäytännöt	○ ○ ○ ○
Vammaisurheilun seuranta ja tilastointi	○ ○ ○ ○
Kilpailutoimintaan osallistuvien vammaisurheilijoiden määrä	○ ○ ○ ○

17. Onko lajiliitolla oma luokittelija? (Ei/ kyllä, kuka tai ketkä?)

18. Mitkä ovat kolmivuotiskauden (2011-2013) keskeisimmät onnistumiset vammaisurheilussa tai erityisliikunnassa? (1-3)

19. Mikä ei ole onnistunut tai on vielä kesken?

20. Mikä on yllättänyt?

Osa D. Vammaisurheilun ja erityisliikunnan kehittäminen ja seuranta

21. Mitkä ovat lajiliiton lähivuosien keskeisimmät tavoitteet vammaisurheilussa ja/tai erityisliikunnassa?

22. Mitkä ovat kolme keskeisintä mittaria tai indikaattoria, joilla lajiliiton onnistumista vammaisurheilussa tai erityisliikunnassa voitaisiin mitata?

23. Haluatteko keskustella vammaisurheilun tai erityisliikunnan kehittämisestä tai toivotteko että teihin otetaan yhteyttä? (Ei/ Kyllä, mistä aiheesta?)

24. Muita ajatuksia tai kommenttejasi kyselyyn tai aiheeseen liittyen.

25. Kuka liitossa auttaa tai neuvoo harrastajilta tulevissa vammaisurheilua tai erityisliikuntaa koskevissa kysymyksissä? Kyselyn vastaaja/joku muu, kuka?

26. Vastaajan yhteystiedot

Etunimi _____

Sukunimi _____

Matkapuhelin _____

Sähköposti _____

Yritys / Organisaatio _____

Liite 3: Arviointimittari 1

Osallistujamäärät ja toimintaa toteuttavien seurojen määrät

Lajiliitto	Vammais-huippu-urheilijat	Kansall. tason vammais-urheilijat	Aikuiset harraste-liikkujat	Lapset ja nuoret	Henkilöitä yhteensä	Joukkueet-ryhmät	Kerätäänkö tietoa yksilöistä	...ryhmistä?	Pisteet 0-4
AKK-Motorsport		5	10		15		lisenssi	kyllä	1
Sukeltajaliitto	0	0	20		20		sukeltajakortti	ei	1
Suomen Ampumaurheiluliitto	10	20	50		80		lisenssi	ei	1
Suomen Biljardiliitto	1	1	0	0	2	0	kyllä	ei	1
Suomen Curlingliitto	6	4	6	0	16	4	lisenssi	seurakysely	1
Suomen Hiihtoliitto	4				4		ei	ei	0
Suomen Jousiampujain Liitto	7	4	5	3	19		ei	ei	0
Suomen Judoliitto	2	40	60	200	302	25	seurakysely	kyllä	1
Suomen Jääkiekkoliitto	50		30		80	5	seurakysely	kyllä	1
Suomen Jääpalloliitto							ei	ei	0
Suomen Kaukalopallo- ja Ringetteliitto							ei	ei	0
Suomen Keilailuliitto	20	50			70	8	ei	kyllä	1
Suomen Kiipeilyliitto			20	10	30	12	lisenssi	kyllä	1
Suomen Koripalloliitto	5	80			85		lisenssi	kyllä	1
Suomen Lentopalloliitto							ei	ei	0
Suomen Lumilautaliitto	1		1		2		ei	ei	0
Suomen Melonta- ja Soutuliitto		2	2	2	6		ei	kyllä	1
Suomen Palloliitto			250	500	750	50	seurakysely	kyllä	1
Suomen Pesäpalloliitto							seurakysely	kyllä	1
Suomen Purjehdus ja Veneily	1	12	60	12	85		seurakysely	kyllä	1
Suomen Pyöräilyunioni	3	6	30	0	39	0	lisenssi	kyllä	1
Suomen Pöytätennisliitto	2	12	20	4	38		lisenssi	ei	1
Suomen Ratsastajainliitto	2	30	1000	1000	2032	59	lisenssi	kyllä	1
Suomen Rugbyliitto							ei	ei	0
Suomen Salibandyliitto		150			150	16	joukkuerekisteri	kyllä	1
Suomen Suunnistusliitto	5	25	20		50		ei	ei	0
Suomen Tanssiurheiluliitto		69			69		ei	kyllä	1
Suomen Tennisliitto	0	6	0	0	6		ei	ei	0
Suomen Tikkaurheiluliitto							ei	ei	0
Suomen Uimaliitto	4	30	18	215	267	20	ei	kyllä	1
Suomen Urheiluliitto	15	45		50	110		ei	kyllä	1
Suomen Voimanostoliitto	10	10	10		30		lisenssi	ei	0
Suomen Voimisteluliitto			50	100	150		ei	ei	0

Liite 4: Arviointimittari 2

Kysymys 15: osallisuus ja erityispiirteet

Kyllä-vastausten määrä: (1-3=1p, 4-6=2p, 7-9=3p, 10-12=4p)

Lajiliitto	Hallitus	Luottam	Yhteistyö	Esteettöm	Verkkopal	Toim.suu	Palaute	Tiedotus	Työryhmä	Seuranta	Koulutus	Vast.hlö	Kyllä	Pisteet 0-4
AKK-Motorsport	2		1	1	2	1	1	1	2	2	1	2	6	2
Sukeltajaliitto	2	2	2	1	2	1	1	1	1	2	1	1	7	3
Suomen Ampumaurheiluliitto	1	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1	9	3
Suomen Biljardiliitto	2	2	2	1	2	1	2	1	2	2	2	2	3	1
Suomen Curlingliitto	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	10	4
Suomen Hiihtoliitto	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1
Suomen Jousiampujain Liitto	2	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	9	3
Suomen Judoliitto	1	1	1	1		1	1	1	1		1	1	10	4
Suomen Jääkiekkoliitto	2	2	1	2	2	1	1	2	2	2	2	1	4	2
Suomen Jääpalloliitto	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Suomen Kaukalopallo- ja Ringette	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1
Suomen Keilailuliitto	2	2	1	1	2	2	2	1	2	2	1	1	5	2
Suomen Kiipeilyliitto		2			2	1		2	2	2	1	2	2	1
Suomen Koripalloliitto	1	1	1	2	2	1		1	1	2	1	1	8	3
Suomen Lumilautaliitto		2	1		2	1	1		2	2	2	2	3	1
Suomen Lentopalloliitto	2	2	2		2	2	2	2	2	2	2	2	0	0
Suomen Melonta- ja Soutuliitto	2	2					2	1	2	2	2		1	1
Suomen Palloliitto	2	2	1	1		1	2	1	1	1	2	1	7	3
Suomen Pesäpalloliitto	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1	9	3
Suomen Purjehdus ja Veneily		1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	10	4
Suomen Pyöräilyunioni	2	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	9	3
Suomen Pöytätennisliitto	1	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1	9	3
Suomen Ratsastajainliitto	2	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1	10	4
Suomen Rugbyliitto	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	0
Suomen Salibandyliitto	2	2	1		2	1	1	1	2	2	1	1	6	2
Suomen Suunnistusliitto	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1		9	3
Suomen Tanssiurheiluliitto	1	2	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1	8	3
Suomen Tennisliitto	1	2	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1	8	3
Suomen Tikkaurheiluliitto	2	2			2	2		2	2	2	2	2	0	0
Suomen Uimaliitto	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	11	4
Suomen Urheiluliitto	1	1	1	1	2	1	1		2	2	1	1	8	3
Suomen Voimanostoliitto	2	1	1	1	2	1	2	1	2	2	2	2	5	2
Suomen Voimisteluliitto	1	2		1		2	2	2	2	2	1	2	3	1
Yhteensä	**13**	**14**	**22**	**23**	**2**	**24**	**18**	**22**	**11**	**5**	**20**	**19**		

Liite 5: Arviointimittari 3

Vammaisurheilulajien integroituminen lajiliiton toimintaan (koskee vain vammaiskilpaurheilulajeja)

17 arviointilauseketta
(1=heikko, 2=tyydyttävä,
3=hyvä, 4=erinomainen)

Lajiliitto	Henkilöstön vammaisurheiluosaaminen	Vammaisurheilijoiden arvokisamenestys	Vammaishuippu-urheilijoiden maajoukkuevalmennuksen järjestäminen	Vammaisurheilu osana ohjaaja- ja valmentajakoulutusta	Vaikuttaminen kansainvälisessä kattojärjestössä	Vammaisurheilijoiden päivittäisvalmennuksen järjestäminen	Vammaisurheilun jalkauttaminen seuroihin	Uusien vammaisurheilijoiden rekrytointi	Vammaisurheilussa toimivien vapaaehtoisten määrä	Luokittelujärjestelmien kehittäminen	Lajin vammaisurheilijoiden näkyminen mediassa	Vammaisurheilun hyödyntäminen liiton varainhankinnassa	Vammaisurheilijoiden kilpailumahdollisuudet	Harjoittelu- ja kilpailuolosuhteiden esteettömyys	Vammaisurheilijoiden lisenssi- ja vakuutuskäytännöt	Vammaisurheilun seuranta ja tilastointi	Kilpailutoimintaan osallistuvien va	**Keskiarvo**
Suomen Ampumaurheiluliitto	3	4	4	2	2	3	3	2	2	1	3	2	4	2	4	1	2	**2,59**
Suomen Biljardiliitto	2	4	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	2	3	2	1	**1,59**
Suomen Curlingliitto	3	3	3	2	3	2	1	2	2	3	2	2	3	3	3	2	2	**2,41**
Suomen Hiihtoliitto	3	4	4	1	2	2	1	1	1	1	2	1	3	3	1	1	1	**1,88**
Suomen Jousiampujain Liitto	3	4	3	2	2	1	2	1	2	2	3	2	4	2	4	1	2	**2,35**
Suomen Judoliitto	4	3	4	3	2	3	4	3	3	4	4	3	4	3	4	4	3	**3,41**
Suomen Jääkiekkoliitto																		
Suomen Keilailuliitto	2	3	3	2	1	1	2	2	1	2	1	1	3	2	3	2	1	**1,88**
Suomen Koripalloliitto	3	2	2	3	2	2	2	1	2	1	1	1	3	2	4	3	2	**2,12**
Suomen Lentopalloliitto																		
Suomen Lumilautaliitto																		
Suomen Melonta- ja Soutuliitto	2		2	2			2	1	1	2						1	1	**1,56**
Suomen Palloliitto																		
Suomen Purjehdus ja Veneily	2	2	3	2	3	2	2	2	1	2	2	1	3	1	2	1	1	**1,88**
Suomen Pyöräilyunioni	3	4	4	2	2	3	2	2	1	2	2	1	3	2	3	3	1	**2,35**
Suomen Pöytätennisliitto	3	3	3	2	3	3	2	2	1	1	2	2	3	3	3	1	1	**2,24**
Suomen Ratsastajainliitto	2	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3	2	2	2	4	2	2	**2,47**
Suomen Salibandyliitto	2	3	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	2	3	2	2	**1,71**
Suomen Suunnistusliitto	3	4	2	2	4	1	2	2	3	1	3	1	2	3	4	2	2	**2,41**
Suomen Tanssiurheiluliitto	1	1	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	**1,18**
Suomen Tennisliitto	2	3	2	3	3	3	2	1	1	1	2	2	2	3	2	2	2	**2,12**
Suomen Uimaliitto	4	3	3	3	4	3	3	2	3	3	2	1	4	3	3	3	3	**2,94**
Suomen Urheiluliitto	2	4	4	2	3	3	2	2	2	3	4	2	3	3	3	3	3	**2,82**
Suomen Voimanostoliitto	2	4	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	2	2	3	1	1	**1,59**

Liite 6. Kansainväliset vammaisurheilulajit Suomessa

SO=Special Olympics
ICSD=International Committee of Sports for the Deaf (Suomessa vastuu on SKUL:lla)
WTGF=The World Transplant Games Federation

	laji	paralympialajia hoitava kv-li	SO	ICSD	WTGF	muu	Lajiliitto Suomessa	Huomiot
1	Alppihiihto	lv ja nv [IPC]	kyllä	kyllä	ei	ei	SkiSport Finland	SkiSport Finland vastaa kilpa- ja huipputasosta liikunta- ja näkövammaisten laskijoiden osalta. VAU: INAS- ja elinsiirron saaneet laskijat & SO.
2	Ampumahiihto	lv ja nv [IPC]	ei	ei	ei	ei	Hiihtoliitto	IPC:n Nordic Skiing/ SHL vastaa
3	Ampumaurheilu	lv [IPC]	ei	ei	ei	nv [IBSA]	Ampumaurheiluliitto	SAL: liikuntavammaisten kilpa- ja huippu-urheilu. VAU: näkövammaisten kansainvälinen toiminta.
4	Biljardi	ei	ei	ei	ei	pt-biljardi [NWPA]	Biljardiliitto	
5	Boccia	lv [BISFed]		ei	ei	ei	VAU	
6	Curling	Pyörätuolicurling (lv) [ICF]	ei	kyllä	ei	ei	Curligliitto	
7	Golf	ei	kyllä	kyllä	kyllä	lv ja nv [EDGA]	Golfliitto	
8	Jalkapallo	7vs7 [CPISRA] ja 5vs5 [IBSA]	kyllä	kyllä	ei	Spt-jalkapallo [FIPFA]	Palloliitto	SPL vastaa ruohonjuuritason jalkapallosta, VAU: cp-, näkövammais- ja SO-jalkapallon kv.toiminnasta.
9	Jousiammunta	lv [WA]	ei	ei	ei	ei	Jousiampujainliitto	
10	Judo	nv [IBSA]	kyllä	ei	ei	ei	Judoliitto	SO-judo VAU-yhteistyönä.
11	Jääkiekko	Kelkkajääkiekko (lv) [IPC]	ei	kyllä	ei	proteesijääkiekko [ISIHF]	Jääkiekkoliitto	Proteesikiekko [ISIHF]. Kelkkajääkiekosta vastaa VAU yhteistyössä SJL.
12	Keilailu	ei	kyllä	kyllä	kyllä	nv [IBSA]	Keilailuliitto	VAU: näkövammaiset, elinsiirto ja SO.
13	Koripallo	Pyörätuolikoripallo (lv) [IWBF]	kyllä	kyllä	ei	ei	Koripalloliitto	SKL vastaa pt- ja SO-koripallosta (yhteistyössä VAU).
14	Käsipallo	ei		kyllä	ei	ei	Käsipalloliitto	
15	Lentopallo	Istumalentopallo (lv) [WOVD]	kyllä	kyllä	kyllä	ei	Lentopalloliitto	VAU: istumalentopallo, elinsiirtourheilu ja SO-lentopallo.
16	Lumilautailu	lv [IPC]	kyllä	kyllä	ei	ei	Lumilautaliitto	VAU: SO ja elinsiirto
17	Maalipallo	nv [IBSA]	ei	ei	ei	ei	VAU	
18	Maastohiihto	lv ja nv [IPC]	kyllä	kyllä	ei	kv [INAS]	Hiihtoliitto	Yhteistyössä VAU: SM-kisat ja SO
19	Melonta	lv (2106 alk) [ICF]	kyllä	ei	ei	ei	Melonta&Soutuliitto	Yhteistyössä VAU: SO
20	Miekkailu	Pyörätuolimiekkailu (lv) [IWAS]	ei	ei	ei	ei	Miekkailu&5-ott.liitto	
21	Petanque	ei	ei	ei	kyllä	ei	Petanque-liitto	Yhteistyössä VAU: elinsiirto
22	Purjehdus	lv, nv [IFDS]	kyllä	ei	ei	ei	Purjehdus&Veneily	Yhteistyössä VAU: SO
23	Pyöräily	lv ja nv [UCI]	ei	kyllä	ei	ei	Pyöräilyunioni	
24	Pyörätuolirugby	lv [IWRF]	ei	ei	ei	ei	VAU	
25	Pöytätennis	lv, kv [ITTF]	kyllä	kyllä	ei	kv [INAS]	Pöytätennisliitto	
26	Ratsastus	lv, nv [FEI]	kyllä	ei	ei	ei	Ratsastajainliitto	Yhteistyössä VAU: SO
27	Rytminen kilpavoimistelu		kyllä	ei	ei	ei	Voimisteluliitto	Yhteistyössä VAU: SO
28	Salibandy	ei	kyllä	kyllä	ei	spt-salibandy [IWAS]	Salibandyliitto	Yhteistyössä VAU: Spt-salibandy & SO.
29	Shakki	ei	ei	ei	ei	nv [IBSA] ja [IBCA]	Shakkiliitto	
30	Sokkopingis	ei	ei	ei	ei	nv [IBSA]	VAU	
31	Sulkapallo	lv (2020 alk) [BWF]	kyllä	kyllä	kyllä	ei	Sulkapalloliitto	
32	Suunnistus	ei	ei	kyllä	ei	[IOF]	Suunnistusliitto	tarkkuussuunnistus
33	Taekwondo	lv,nv [WTF]	ei	ei	ei	ei	Taekwondoliitto	tarjolla paralympialajiksi 2020 alkaen
34	Taitoluistelu	ei	kyllä	ei	ei	ei	Taitoluisteluliitto	Yhteistyössä VAU: SO
35	Tanssi	pyörätuolitanssi [IPC]	ei	ei	ei	pt-tanssi	Tanssiurheiluliitto	Yhteistyössä Suomen Pyörätuolitanssiliitto.
36	Tennis	Pyörätuolitennis (lv) [ITF]	kyllä	kyllä	ei	ei	Tennisliitto	
37	Triathlon	lv, nv [ITU]	kyllä	ei	ei	ei	Triathlonliitto	
38	Uinti	lv, nv, kv [IPC]	kyllä	kyllä	kyllä	kv [INAS]	Uimaliitto	Yhteistyössä VAU: SO ja elinsiirto.
39	Voimanosto	lv [IPC]	ei	ei	ei	ei	Voimanostoliitto	Yhteistyössä VAU (kv toiminta)
40	Yleisurheilu	lv, nv, kv [IPC]	kyllä	kyllä	kyllä		Urheiluliitto	Yhteistyössä VAU: SM-kisat ja SO.
41	Lumikenkäily	ei	kyllä	ei	ei	ei		Yhteistyössä VAU:SO

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuri-ministeriö

LINJOJA LIIKUNTAAN VUODESTA 1920